

სამონადირეო მეურნეობა

„მონადირე“

მართვის გეგმა

თბილისი 2020 წ

შ ი ნ ა ა რ ს ი

შესავალი ----- 4

თავი I. სამონადირეო მეურნეობის მართვის მიზნები, ამოცანები და განვითარების სტრატეგია ----- 5

თავი II. სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიის ფიზიკო-გეოგრაფიული და ბიოლოგიური დახასიათება ----- 7

II.1. სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიის დახასიათებას ----- 7

II.2. ტყემცენარეულობის ზონა ----- 8

II.3. რელიეფი და ნიადაგები ----- 9

II.4. ჰიდროგრაფია ----- 10

II.5. კლიმატი ----- 10

II.6. ცხოველთა სამყარო (ცხოველთა ნუსხა: თევზები, ამფიბიები, რეპტილიები, ფრინველები, ძუძუმწოვრები) ----- 11

თავი III. სანადირო ცხოველების საბინადრო პირობების შეფასება ----- 17

III.1. სავარგულების ფართობების იდენტიფიკაცია ცხოველებისათვის შესაფერისი საბინადრო ტერიტორიების მიხედვით. სავარგულების იდენტიფიკაცია ჰაბიტატების მიხედვით, მათი ეკოლოგიური და ბიოლოგიურ-ეკონომიკური შეფასება ----- 18

III.2. სავარგულების იდენტიფიკაცია ჰაბიტატების მიხედვით, სავარგულების ეკოლოგიური და ბიოეკოლოგიურ-ეკონომიკური მდგომარეობის შეფასება ----- 20

თავი IV. სანადირო ცხოველების რესურსების შეფასება ----- 22

IV.1. სანადირო ცხოველების სახეობრივი სიმდიდრე ----- 22

IV.2. სანადირო ცხოველების გავრცელება, განსახლება და განთავსება სანადიროდ შესაფერის სავარგულებში ----- 24

IV.3. სამონადირეო სავარგულების ბიოლოგიური და სამეურნეო პროდუქტიულობის პოტენციალური შესაძლებლობა და მთელს ტერიტორიაზე ----- 27

IV.4. შესაფერის საბინადრო სავარგულებში სანადირო ცხოველების პოტენციალური ოპტიმალური დასახლების სიმჭიდროვე და რიცხოვნობა ----- 30

IV.5. სამონადირეო მეურნეობის სავარგულების ბიოტექნიკური კეთილმოწყობა ----- 32

IV.6. გარეული ნადირ-ფრინველის დამატებითი საკვებით უზრუნველყოფა ----- 33

თავი V. სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიის ზონირება ----- 36

V.1. სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიის დაყოფა საეგერო სამცველოებად ----- 37

V.2. სამონადირეო მეურნეობის საზღვრების დემარკაცია ----- 37

V.3. ნადირობის პროცესის ორგანიზაცია -----	38
თავი VI. ცხოველთა აღრიცხვა და მონიტორინგი -----	38
VI.1. მონიტორინგის პროგრამა -----	38
თავი VII. ცხოველთა დაცვის და აღწარმოების ღონისძიება -----	45
VII.1. გარეული ცხოველების შემოყვანა და განსახლება სამონადირეო მეურნეობის სავარგულებში -----	45
VII.2. ბიოტექნიკური ღონისძიებები (სანადირო სახეობების სანაშენები, დამხმარე თავშესაფრები, ტიპი, მდებარეობა, საკვებურების მოწყობა, ცხოველთა საკვები, მცენარეთა გაშენება და სხვა) -----	46
VII.3. საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი ცხოველთა დაცვისა და აღწარმოების ღონისძიებები -----	47
VII.4. ინვაზიური სახეობების ელიმინაციური ღონისძიებები (საჭიროების შემთხვევაში) -----	49
VII.5. მოქმედი ბუნებრივი და ანთროპოგენური ფაქტორების და პოტენციური საფრთხეების იდენტიფიკაციის, მათი აღმოფხვრა- შერბილების ღონისძიებები -----	49
თავი VIII. ბიომრავალფეროვნების, მათ შორის ენდემური და რელაქტიური სახეობების, მაღალი კონსერვაციული ღირებულების ტყეების და მდგრადი მართვადი ღონისძიებები -----	50
VIII.1. ბიომრავალფეროვნების დაცვა და მისი მდგრადი გამოყენების პირობების შექმნა -----	51
თავი IX. ტერიტორიის განაწილება ხანძრის საშიშროების კლასების მიხედვით და ხანძარსაწინააღმდეგო ქმედებები -----	51
თავი X. ინფორმაცია ტყის სანიტარული მდგომარეობის შესახებ და გაუმჯობესების ღონისძიებები. ტყის ენტომოფაუნების და ფიტო დაავადებების აღმოსაფხვრელად ტყის პროფილაქტიკა და სალიკვიდაციო ღონისძიებების ნუსხა -----	53
თავი XI. ლიცენზიით განსაზღვრული ტერიტორიის დაცვის მექანიზმები -----	54
თავი XII. ტურიზმის დანერგვისა და განვითარების ძირითადი მიმართულებები -----	57
თავი XIII. ტურისტული ინფრასტრუქტურის შექმნა -----	59
თავი XIV. სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე წარმოქმნილი ნარჩენების მართვის საკითხები -----	60

შ ე ს ა ვ ა ლ ი

წინამდებარე პროექტი შემუშავებულია ტერიტორიის ეკოლოგიური და ბიოლოგიურ-ეკონომიკური ექსპერტიზის პრინციპით და აგებულია ეკოლოგიური, სამართლებრივი და ეკონომიკური პარამეტრების შესწავლის, შეფასების და პროგნოზირების მეთოდებზე დაყრდნობით.

პროექტი ითვალისწინებს სამეურნეო და რეკრეაციული გამოყენებისათვის განკუთვნილი მართვადი ეკოსისტემის ორგანიზაციასა და გაძღვლას.

სამონადირეო მეურნეობის ფუნქციონალური დანიშნულების სტატუსი და შიდასამეურნეო სტრუქტურა გამიზნულია ტერიტორიის ბიოლოგიური ეკონომიკური პოტენციალის ეფექტიანი გამოყენებისათვის, რომლის ძირითად არსს წარმოადგენს სისტემატური მიდგომის პრინციპი – სამონადირეო ბუნებათსარგებლობა განხორციელდეს ეკოსისტემის კომპონენტების თანაზომიერებისა და ურთიერთკავშირების შენარჩუნებით და მდგრადი განვითარებით.

სამონადირეო მეურნეობის გაძღვლის ეკონომიკური პარამეტრები დაფუძნებულია სავარგულების გრძელვადიანი, სტაბილური ბიოლოგიური და სამეურნეო პროდუქტიულობის უზრუნველყოფის პრინციპზე, რომლის ძირითადი მიზანია სტაბილური ყოველწლიური ფინანსური შემოსავლის მიღება.

**თავი I. სამონადირეო მეურნეობის მართვის მიზნები, ამოცანები და
განვითარების სტრატეგია:**

სამონადირეო მეურნეობა მოიცავს სიღნაღის რაიონში მდებარე იორის ალკვეთილის ტერიტორიის ნაწილს - 347 ჰა და დედოფლისწყაროს რაიონის ჭაჭუნის ალკვეთილის ტერიტორიის ნაწილს – 316 ჰა, სულ 663 ჰა-ს.

სამონადირეო ბუნებათსარგებლობის მართვისა და რეგულირების პროცედურები, მათ შორის სამონადირეო მეურნეობის ორგანიზაციის და გაძღოლის პრინციპები, ასახულია საქართველოს მოქმედ კანონმდებლობაში.

- „ნადირობა არის გარეულ ცხოველთა სპეციალური სარგებლობის ფორმით მოპოვება, ფიზიკური და იურიდიული პირების მატერიალური, რეკრეაციული და სხვა მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად”.
- „ნადირობა დაიშვება მხოლოდ ამისათვის სპეციალურად გამოყოფილ ტერიტორიებზე, სამონადირეო მეურნეობებში (გარდა გადამფრენი ფრინველებისა- მწყერი, იხვი და სხვა), ალკვეთილებში და დაცული ტერიტორიების სპეციალურად გამოყოფილ ზონებში, დადგენილ შემთხვევებში”.
- „ სამონადირეო მეურნეობა წარმოადგენს კანონმდებლობით დადგენილი წესით შექმნილ ტერიტორიულ – სამეურნეო ერთეულს, რომელიც მოიცავს გარეული ნადირ-ფრინველის აბორიგენული სახეობებისათვის ბუნებრივ საბინადრო ზონაში გამოყოფილ ტერიტორიას, ან ამსახეობისათვის შესაფერის ბუნებრივ პირობებში გამოყოფილ ტერიტორიას”.
- სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორია შიდასამეურნეო დანიშნულების მიხედვით იყოფა შემდეგ ერთეულებად:
 - ა) სანადირო უბანი
 - ბ) ალკვეთილი
 - გ) აღწარმოების უბანი
 - დ) ნადირ-ფრინველის საშენი

საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობა განსაზღვრავს სამონადირეო მოსარგებლეთა უფლება-მოვალეობებს, გარეული ნადირ-ფრინველის რესურსების განმკარგავი და ბუნებათსარგებლობის საქმიანობაზე საზედამხედველო ფუნქციების მატარებელი სახელმწიფო ინსტიტუტების უფლება-მოვალეობებს, სამართლებრივად არეგულირებს მათ ურთიერთობებს.

სამონადირეო მეურნეობა არის რაციონალური ბუნებათსარგებლობის ფორმა, სადაც ეს პროცესი მართვადი და რეგულირებადია.

პირველი რიგის ამოცანები:

1. სამონადირო მეურნეობის ტერიტორიაზე მობინადრე აბორიგენი სახეობის ნადირ-ფრინველის სახეობრივი სიმდიდრისა და რიცხოვნობის დადგენა.
2. გარეული ცხოველების დაცვის, გადარჩენისა და აღწარმოების ღონისძიებები.
3. საბინადრო პირობების გაუმჯობესება და აღწარმოების ხელის შეწყობა;
4. მეურნეობის ტერიტორიიდან გადაშენებული ცხოველების შემოყვანა და განსახლება;
5. ნადირ-ფრინველის ხელოვნური მოშენება;
6. სახეობრივი სიმდიდრის გაზრდა (ტრანსლოკაცია);

მეორე რიგის ამოცანები:

1. სანადირო ცხოველების რიცხოვნობის ოპტიმალური დონის მიღწევა და შენარჩუნება;
2. მოპოვების ნორმების დადგენა, ბიოლოგიური და სამეურნეო პროდუქტიულობის განსაზღვრა;
3. ნადირობის პროცესის ორგანიზაცია;
4. მონადირეთა და ტურისტთა კონტიგენტის მიღება და მომსახურება;

თავი II.

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიის ფიზიკო-გეოგრაფიული და ბილოგიური დახასიათება

II.1. სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიის დახასიათება

სამონადირეო მეურნეობა „მონადირე“ მოიცავს სიღნაღის რაიონის – იორის და დედოფლისწყარო – ჭაჭუნის სახელმწიფო აღკვეთილის ტერიტორიის ნაწილს, სულ – 663 ჰექტარს.

სამონადირეო მეურნეობის სამონადირეო სახლი მოთავსებულია იორის აღკვეთილის №8 კვარტალში, რაიონის ცენტრიდან 30 კმ-ის დაშორებით. რაიონის ცენტრიდან - ქ. თბილისიდან 95 კმ-ით.

სამონადირეო მეურნეობის შექმნის მიზნით შერჩეული ფართობები განთავსებულია იორის სახელმწიფო აღკვეთილის №№6,7,8 კვარტლებში. სულ 347. ჭოჭინის აღკვეთილი კვარტალი №1,2,3. სულ ფართობი – 316 ჰა.

სავარგულები განლაგებულია მდ. იორის ჭალაში, რომელიც მიემართება ჩრდილო-დასავლეთიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ და წარმოადგენს უსწორო ფორმას, მდ. იორის კალაპოტის შესატყვისად დაკლანილ ტყიან ზოლს.

სავარგულები განლაგებულია შემდეგ გეოგრაფიულ კოორდინატებში:

ჩრდილოეთი - x – 561503

y - 4580682

დასავლეთი x – 560614

y - 4579947

აღმოსავლეთი – x – 572297

y - 452681

სამხრეთი – x – 571526

y - 4572681

II.2 ტყემცენარეულობის ზონა

მდინარე იორის ქვედა დინების იმ ნაწილის თავისებურება, სადაც განლაგებულია სამონადირეო მეურნეობის ფართობი, განპირობებულია იმით, რომ ეს არის მშრალი სუბტროპიკული არიდული კლიმატის ზონა, სადაც დასავლეთიდან აღმოსავლეთისაკენ არიდულობა მატულობს.

კლიმატური პირობების შესატყვისად, დასავლეთიდან აღმოსავლეთისაკენ, იცვლება მცენარეული საფარი. მდ. იორის ხეობის ამ ნაწილის რელიეფის თავისებურება განაპირობებს აგრეთვე მცენარეული საფარის ვერტიკალურ ცვლილებებს.

ვაკეჭალის, დაბლობების, ვაკე-ტაფობების, გორაკ-ბორცვიანი და დაბალგორაკიანი სერების მეზორელიეფის ელემენტებს შეესატყვისება თავისი მცენარეული საფარი.

ვაკეჭალაზე და მდინარის კალაპოტში წარმოქმნილ კუნძულებზე გავრცელებულია ტირიფი და ქაცვი. მდ. იორის კალაპოტის მიმდებარე დაბლობებზე, ვაკე-ტაფობებსა და გამოტანის კონუსებზე, სუსტად დამლაშებულ ნიადაგებზე გაბატონებულია ილღუნი, რომელიც ქმნის ხშირ რაყებს.

პირველი ტერასის მცენარეულობას წარმოადგენს ვერხვანარ-თელნაირები. გრძელყუნწა მუხის მონაწილეობით.

მეორე ტერასაზე გაბატონებულია ჭალის მუხნარები. ამ ტერასის განაპირა ნაწილში მუხნარები მეჩხერადაა და დასავლეთით იცვლება მეორადი წარმოშობის ძეძვიანებით. მუხნარის და სახსადაჭის მეჩხერებში შერეულია ფშატისა და ბერყენას რაყები.

გორაკების ფართობები ქვევიდან ზევით დაფარულია უროიან-გრაკლიანებით, უროიან-ძეძვიანებით, უროიან-გრაკლიან-ძეძვიანებით და უროიან-გრაკლიან-ღვიიანებით.

ველის მცენარეულობა წარმოდგენილია უროიანებით, ვაციწვერიან-უროიანებით, ავშნიანებით და ველისწივანიან-ავშნიანებით.

ჭალის ტყის მცენარეული საფარის დომინანტებია: ჭალის მუხა, თეთრი და შავი ვერხვი. აქ გავრცელებულია აგრეთვე თელა, რცხილა, ნეკერჩხალი, თუთა, იფანი, კაკალი, აკაცია, ჯარგცხილა, ტირიფი, ქაცვი, ძეძვი, ილღუნი.

ქვეტყეში წარმოდგენილია: წითელი და შავი კუნელი, შინდი, მაყვალი, კვრინჩხი, შინდანწლა, კვიდო, ჭანჭყატი, ასკილი, ზღმარტლი, ტყემალი, ბროწეული, ცხრატყავა, ჭალაფშატა, კოწახური. დიდი რაოდენობით არის

სუროები და ლიანები: ჩვეულებრივი და პასტუხოვის სურო ეკალიჭი, კატაბარდა, ღვედკეცი.

II.3. რელიეფი და ნიადაგები

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიის ძირითადი ნაწილი წარმოადგენს ჭალის ვაკეს, რომლის პროფილი გამომუშავებულია წყლის ნაკადის მიერ და აგებულია მდინარის ჩამონატანებით.

მარჯვენა ნაპირი წარმოდგენილია მდინარის გასწვრივი დაბალგორიანი სერებით, რომელთა ძირის გამომუშავება ხდება წყლის ნაკადის მიერ და აქ მდინარე ისაზღვრება დაკიდებული ფერდობებითა და ჩამოშლილი ფლატეებით.

მარცხენა ნაპირი დაბალია, მხოლოდ რიგ შემთხვევებში იზღუდება სერების დაბლობებით. მდინარის გასწვრივ მეზორელიეფის ელემენტებია: დაბლობები, ვაკე-ტაფობები, გორაკ-ბორცვიანი შემაღლებები. მდინარის ამ ნაპირის გასწვრივ ხდება ძირითადად წყლის გაშლა ადიდების პერიოდში და აქ მდებარეობენ დატბორვის ზონები.

ჭალის ვაკის მიმდებარე ტერიტორია ორივე მხარეს ძლიერ დასერილია ხეებითა და ხრამებით, რომლებიც წარმოქმნილია წყლის ეროზიის შედეგად. ისინი მოქმედებენ როგორც დროებითი წყლის არტერიები მხოლოდ თოვლის დნობისა და წვიმის პერიოდში.

გეოლოგიური აგებულებით გარე კახეთის ტერიტორია განეკუთვნება პლიოცენის სარმატულ იარუსს. ზღვის დანალექები აქ წარმოდგენილია თიხებით, ქვიშაქვებით და კონგლომერატებით. ამ კონგლომერატებში აღინიშნება სხვადასხვა შეფერილობის (თეთრიდან ყავისფერამდე) მძლავრი თიხნარი შრეები.

წარმოშობის, განვითარებისა და ფიზიკურ-ქიმიური შემაღენლობის მიხედვით აქ ძირითადად არის ალუვიური და ნეშომპალა-კარბონატული ნიადაგები მდ. იორის ჭალაში და გამოტანის კონუსებზე-ალუვიური ნიადაგები. იორის ზეგანზე – შავმიწები, წაბლა ნიადაგები, ბიცობი და დამლაშებული ნიადაგები. ტყიან ზოლში – ნეშომპალა-კარბონატული ნიადაგები.

II.4. ჰიდროგრაფია

მეურნეობის ტერიტორიაზე მიედინება წყლის ერთი ძირითადი არტერია – მდინარე იორი, რომელიც მიემართება ჩრდილო-დასავლეთიდან სამხრეთ – აღმოსავლეთისაკენ.

მდინარის სიგანე ცვალებადია, შეადგენს ხუთიდან ოც მეტრამდე, ხოლო წყალდიდობისას აღწევს სამოც მეტრამდე. უხვი ნალექების პერიოდში, ჭაღის რელიეფის სიმარტივის გამო, მდინარე ადვილად იცვლის კალაპოტს, რიგ მონაკვეთში იშლება მცირე ტოტებად, რის შედეგადაც წარმოიქმნება მცირე ფართობის კუნძულები.

კატასტროფული ხასიათის წყალდიდობები მდინარე იორის ქვედა დინების ამ ნაწილში არ აღინიშნება, ვინაიდან ზედა ნაწილში დინება დარეგულირებულია სიონის და პალდოს კაშხალებით. ქვედა დინების ნაწილში მდინარე იორი ასევე დარეგულირებულია დაღის მთის წყალსაცავით.

II.5 კ ლ ი მ ა ტ ი

ტერიტორია მდებარეობს მშრალი სუბტროპიკული არიდული კლიმატის ზონაში, რომელსაც აქვს კონტინენტურობის ნიშნები და ხასიათდება მშრალი ზამთრითა და ძალიან ცხელი ზაფხულით.

დასავლეთიდან აღმოსავლეთისაკენ ნალექების რაოდენობაა 900მმ-400მმ. ჰაერის საშუალო ტენიანობა ასევე იცვლება 70%-დან 50%-მდე. საშუალო წლიური ტემპერატურა შეადგენს $+11^{\circ}$ $+12^{\circ}\text{C}$. ყველაზე ცივი თვის, იანვრის საშუალო ტემპერატურა შეადგენს $1 - 4^{\circ}\text{C}$, ყველაზე თბილი თვის, ივლისის, საშუალო ტემპერატურა უდრის $+22,3 +25^{\circ}\text{C}$.

აბსოლუტური მინიმალური ტემპერატურა მერყეობს $-15-25^{\circ}\text{C}$ გარგლებში. აბსოლუტური მაქსიმალური ტემპერატურა $+38 +39^{\circ}\text{C}$ ფარგლებშია. სავეგეტაციო დღეების რაოდენობა შეადგენს 251 დღეს. თოვლი მოდის ეპიზოდურად. საფარი არამდგრადია, საშუალო სიმაღლე შეადგენს 4-5 სმ.

II.6. ცხოველთა სამყარო

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორია გამოირჩევა მცენარეული საფარის მოზაიკურობით, რაც განაპირობებს გარეული ცხოველების სახეობრივ სიმდიდრეს.

სხვადასხვა მკვლევარების მიერ აქ აღნიშნულია და აღწერილია 200-ზე მეტი სახეობის გარეული ცხოველი, თევზები, ამფიბიები, რეპტილიები, ძუძუმწოვრები და ფრინველები.

ყველაზე მეტი სახეობრივი სიმდიდრით გამოირჩევიან ფრინველები (120-150 სახეობა), რომლებშიც არიან როგორც აბორიგენი სახეობები, ისე მომთაბარე, მოზამთრე, მობუდარი და სეზონური ტრანსმიგრანტები.

ცხოველთა ნუსხა

თევზები

1	კაკკასიური ქაშაპი	<i>Leuciscus cephalus</i>
2	მტკვრის ტობი	<i>Chandrostoma cyri</i>
3	მტკვრის ციმორი	<i>Gobio persa</i>
4	მტკვრის წვერა	<i>Babus lacerta</i>
5	ხრამული	<i>Varicorhinus copoeta</i>
6	ჭანარი	<i>Barbus capito</i>
7	მურწა	<i>Barbus mursa</i>
8	შამაია	<i>Cholcalburnus chalcoides</i>
9	მტკვრის თაღლითა	<i>Alburnus filippi Kessler</i>
10	შავწარბა	<i>Acanthalburnus microlepis</i>
11	აღმოსავლური ფრიტა	<i>Acanthalburnus bipunctatus</i>
12	ამიერკავკასიური ბლიკა	<i>Blicca bjoerkna</i>
13	აღმოსავლური კაპარჭინა	<i>Abramis brama orientalis</i>
14	სამხრეთკავკასიური თეთრთვალა	<i>Abramis sapa berji</i>
15	კობრი	<i>Cyprinus carpio</i>
16	მტკვრის გოჭალა	<i>Nemachilus brandti</i>

17	ამიერკავკასიური კბილანა	cobitis taenia zatunini
18	წინააზიური გველანა	Cobitis aurata (Filippi)
19	ლოქო	Silurus glanis Linne
20	კავკასიური ღორჯი	Cobius cephalargos constr.

ამფიბიები

1	სავარცხლიანი ტრიტონი	Triturus cristatus
2	მწვანე გომბეშო	Bufo viridis
3	ჩვეულებრივი ვასაკა	Hyla arborea
4	ტბის ბაყაყი	Rana ridibunda

რეპტილიები

1	ჭაობის კუ	Emys orbicularis
2	ხმელთაშუაზღვის კუ (წითელი ნუსხა)	Testudo graeca
3	კასპიური კუ	Mauremus caspisa
4	გრძელფეხა სცინიკი	Eumeces shneideri
5	კავკასიური ჯოჯო	Agama caucasica
6	ველხოკერა	Pseudopodus apodus
7	ზოლიანი ხვლიკი	Yacerta strigata
8	კოხტა გველთავა	Ophisops elegans
9	მარდი ფსვენი	Eremias velox
10	ველის მახრჩობელა	Erux jaculas famil
11	ჩვეულებრივი ანკარა	Nartix natrix
12	წყლის ანკარა	Natrix fesselola
13	წენგოსფერი მცურავი	Coluber najadum
14	წითელმუცელა მცურავი	Coluber jugularis
15	სახეებიანი მცურავი	Elaphe dione
16	ოთხზოლიანი მცურავი	Elaphe quatuorlineata
17	სპილენძა	Caronella austriaca

18	კათისთვალა გველი	Telescopus fallax
19	საყელოიანი ეირენსი (წითელი ნუსხა)	Eirenis collaris
20	გიურზა	Vipera lebetina

ზრთველები

1	დიდი მურტალა	Podiceps cristatus
2	პატარა მურტალა	Tachybaptus ruficollis
3	დიდი ჩვამა	Phalacrocorax carbo
4	პატარა ჩვამა	Phalacrocorax pugmus
5	წყლის ბულა	Botaurus stellaris
6	პატარა ყარაულა	Jxobrychus minutus
7	დიდი თეთრი ყანჩა	Egreta alba
8	პატარა თეთრი ყანჩა	Egreta garzetta
9	რუხი ყანჩა	Ardea cineren
10	მყივანა გედი	Cygnus cygnus
11	სისინა ბატი	Cygnus olor
12	რუხი ბატი	Anser anser
13	თეთრშუბლა ბატი	Anseralbifrons
14	წითელჩინახვა ღერეტი	Branta ruficollis
15	წითელი იხვი (წითელი ნუსხა)	Tadorna feruginea
16	ამლაცი იხვი (წითელი ნუსხა)	Tadorna tadorna
17	თეთრშუბლა იხვი	Anas penelope
18	სტეენია იხვინჯა	Anas grecca
19	გარეული იხვი	Anas platyrhynchos
20	კუდსადგისა იხვი	Anas acuta
21	ჭანჭახა იხვინჯა	Anas querquedula
22	რუხი იხვი	Anas strepera
23	წითელთავა ყვინთია	Aythya ferina
24	თეთრთვალა ყვინთია	Aythya nyroca

25	დიდი ბატისინი	Mergus merganser
26	პატარა ბატისინი	Mergus albellus
27	ძერა	Milvus migrans
28	შაკი	Pandion haliaetus
29	თეთრკუდა ფსოვი (წითელი ნუსხა)	Haliaeetus albicilla
30	ქორი	Accipiter gentilis
31	მიმინო	Accipiter nisus
32	ველის კაკაჩა (წითელი ნუსხა)	Buteo rufinus
33	ჩვეულებრივი კაკაჩა	Buteo buteo
34	ჩია არწივი	Hieraetus pennatus
35	ბეგობის არწივი (წითელი ნუსხა)	Aquila heliaca
36	პატარა მყივანა არწივი	Aquila pomarina
37	ფასკუნჯი (წითელი ნუსხა)	Neophron percnopterus
38	ბატკანძერი (წითწელი ნუსხა)	Guraetus borbatus
39	სვავი	Aegypius monachus
40	ორბი	Gyps fulvus
41	მინდვრის ბელქოსი	Circus cyaneus
42	ველის ბელქოსი	Circus macrourus
43	გველიჭამია არწივი	Cirgaetus gallicus
44	ველის კირკიტა	Falco naumanni
45	ჩვეულებრივი კირკიტა	Falco tinnunculus
46	მარჯანი	Falco subbuteo
47	ქოხორა ჩვამა	Phalacrocorax anistotelis
48	შევარდენი	Falco peregrinus
49	კაკაბი	Alectorix chukar
50	ღურაჯი	Francolinus francolinus
51	მწყერი	Coturnix coturnix
52	ხოსობი	Phasianus calchicus
53	ღაღლა	Crex crex
54	ხონოქრის ქათამი	Porphyrio porphirio

55	მელოტა	Fulica atra
56	რუხი წერო	Grus grus
57	სარსარაკი	Tetrax tetrax
58	სავათი	Otis tarda
59	პრანჭია	Vanellus vanellus
60	ჩიბუხა	Gallinago gallinago
61	ტყის ქათამი	Scolopax rusticola
62	გარეული მტრელი	Columba livia
63	გვიძინი	Columba oenas
64	ქედანი	Columba palumbus
65	გვრიტი	Streptopelia turtur
66	გუგული	Cuculus canorus
67	წყრომი	Otis scops
68	ზარნაშო	Bubo bubo
69	ტყის ბუ	Strix aluco
70	ჭოტი (წითელი ნუსხა)	Athene noctua
71	ბაიყუში	Asio flammeus
72	ოლოლი	Asio Otis
73	ჩვეულებრივი უფეხურა	Coprimulgus europaeus
74	ნამგალა	Apus apus
75	ჩვეულებრივი ალკუნი	Alcedo atthis
76	კვირიონი	merops apiaster
77	ყაპყაპი	Coracias gorrulus
78	ოფოფი	Upupa epops
79	მაქცია	Junx torquilla
80	მწვანე კოდალა	Picus viridis
81	დიდი ჭრელი კოდალა	Dendrocopos major
82	ქონორა ტოროლა	Galerida cristata
83	მინდვრის მწყერჩიტა	Alauda anversis
84	შავი შაშვი	Turdus merula
85	ბოლოშავი	Turdus pilaris
86	ჩხართვი	Turdus viscivorus

87	კლდერცოცია	Tychodroma muraria
88	ხვეულებრივი ღაჟო	Janius collurio
89	ჩხიკვი	Garrulus glandarius
90	კაჭკაჭი	Pica pica
91	ყორანი	Corvus cirax
92	ჭილევავი	Cirvus frugilegus

ძუძუმწოვრები

1	ყურებიანი ზღარბი	Erinaceus auritus
2	ევროპული ზღარბი	Erinaceus europaeus
3	კავკასიური თხუნელა	Talpa caucasica
4	მცირე ცხვირნალა	Rhinolophus hipposideros
5	დიდი ცხვირნალა	Rhinolop ferrumequinum
6	მლამიობი	Myois blythi
7	ჩია ღამურა	Pipistrellus pipistrellus
8	მგელი	Canis lupus
9	ტურა	camis aureus
10	მელა	Vulpes vulpes
11	ენოტი	Procyon lotor
12	დელოფალა	Mustela nivalis
13	თეთრყელა კვერნა	Martes foina
14	წავი (წითელი ნუსხა)	Lutra lutra
15	მაჩვი	Meles meles
16	ღელიანის კატა	Felis chaus
17	გარეული ღორი	Sus scrota
18	კურდღელი	Lepus europaeus
19	კავკასიური ციყვი	Sciuris anomalus
20	ნუტრია	Myocastor coypus

21	ტყის თაგვი	Apodemus sylavaticus
22	მინდვრის თაგვი	Apodemus agrarius
23	წყლის მემინდვრია	Arvicola terrestris

თავი III სანადირო ცხოველების საბინადრო პირობების შეფასება

სავარგულების ფართობების სამონადირო – ტიპოლოგიური იდენტიფიკაცია განხორციელდა შერჩევითი მეთოდით:

- სატყეო მიწების ფონდში – ტყის ტიპების მიხედვით;
- არასატყეო მიწების ფონდში – აგროლანდშაფტების ტიპების მიხედვით.

სანადირო ცხოველების თითოეული სახეობისათვის შესაფერისი და არაშესაფერისი საბინადრო ტერიტორიის დადგენისათვის გამოყენებული იქნა ცხოველთა სიმჭიდროვის ინდექსაციის პრინციპები.

გარეული ღორისათვის საბინადრო შესაფერისი სავარგულებია: მუხნარები, ვერხვნარები, ჭალის ბუჩქნარები, ხეები და ხრამები. ეპიზოდურად საბინადრო სტაციებია ველობები, სახნავები, ტყის კულტურები, ბაღები და ჭაობები.

კურდღელისათვის საბინადროდ ვარგისია: მუხნარები, ვერხვნარები, არიდული მენხერები, ღვიიანები, ძეძვიანები, ბუჩქნარები, კულტურები, ველობები, სახნავები, ბაღები, ხეები და ხრამები, კლდიანი ნაშალები.

ხობისათვის საბინადროდ შესაფერისია მუხნარები, ვერხვნარები, ჭალის ბუჩქნარები, ტყის კულტურები, ველობები, სახნავები, ბაღები.

დურაჯისათვის – საბინადროდ შესაფერისია ვერხვიანები, ღვიიანები, ჭალის ბუჩქნარები, სახნავები, მდინარისპირა ლელიან-ლაქაშიანები.

კაკისათვის - საბინადროდ შესაფერისი ადგილია არიდული მენხერები, ღვიიანები, გრაკლიანები, ძეძვიანები, , ხეები და ხრამები, კლდიანი ნაშალები.

ტყის ქათმისათვის – საბინადროდ ვარგისია მუხნარები, ვერხვნარები, ჭალის ბუჩქნარები, კულტურები, ბაღები.

წყალმცურავის და ჭაობის ფრინველებისათვის საბინადროდ ვარგისია მდინარის ჭალა და მდინარისპირა ლელიან-ლაქაშიანები.

ქედანი, გვიძინი, გარეული მტრედი, გვრიტი – საბინადროდ ვარგისია მუხნარები, ვერხნარები, ტყის კულტურები, ბაღები, ველობები, სახნავეები.

მგელი, მელა – საბინადროდ შესაფერისია მთელი ფართობი.

ტურა, ენოტი, ლელიანის კატა საბინადროდ ვარგისია უშუალოდ ჭალა და მისი მიმდებარე ტყე – ბუნქნარიანი ზოლი.

კვერნა, დედოფალა, ციყვი – საბინადროდ ვარგისია ტყიანი სავარგულები.

წავი, ნუიტრია – უშუალოდ მდინარის ნაპირების ბინადარია.

სავარგულების სამონადირეო-ტიპოლოგიური იდენტიფიკაცია და მათი შეფასება გარეული ცხოველების საბინადროდ ვარგისიანობის კუთხით ეყრდნობა სატყეო-ტიპოლოგიურ, სატყეო-სატაქსაციო და გეობოტანიკურ მახასიათებლებს.

სანადირო ცხოველების საბინადრო სავარგულების ბუნებრივი თვისებები და მათი ტრანსფორმაცია სამეურნეო გამოყენების შედეგად, განაპირობებენ ნადირ-ფრინველის დღე-ღამურ, სეზონურ და წლიურ საბინადრო სივრცის თვისებებსა და ხარისხს.

III.1. სავარგულების ფართობების იდენტიფიკაცია ცხველებისათვის შესაფერისი საბინადრო ტერიტორიების მიხედვით. სავარგულების იდენტიფიკაცია ჰაბიტატების მიხედვით, მათი ეკოლოგიური და ბიოლოგიურ-ეკონომიკური შეფასება.

მუხნარები წარმოდგენილია მწიფე ასაკის, საშუალო სიხშირის კორომებით. ნაყოფიერების პერიოდიზმი შეადგენს 3-5 წელიწადს. ქვეტყე კარგად განვითარებულია, თანაბრად ფარავს მთელ ფართობს, ხოლო რიგ ადგილებში ქმნის ხშირ, გაუვალ რაყებს. ბალახის საფარი თხელი ან საშუალო სიხშირისაა, მხოლოდ ღია ადგილებშია ხშირი.

კარგად განვითარებულია სურო, ეკალჯილი, კატაბარდა, ღვედკეცი, სვია.

ვერხნარები და თელნარები სამონადირეო სავარგულის ამ ტიპით ხასიათდება როგორც წმინდა ვერხნარები, თელნარები, ისე ვერხნარ-თელნარები, ვერხნარ-ტირიფნარები. გამოირჩევიან დაბალი სიხშირით და დიდი სიმადლით, ძირითადად მწიფე და გადაბერებული ასაკის კორომებია.

დაბალი სისშირის გამო ნიადაგი უფრო განათებულია და ბალახის საფარი საშუალო სისშირისაა ან ხშირია.

ქვეტყე ფართობის ნაწილებში განვითარებულია თანაბრად, ხოლო ნაწილებში წარმოდგენილია მაცველის ხშირი, გაუვალი რაყებით.

თითქმის ყველა ხეზეა მხვიარა მცენარეები – სურო, ეკალჯიდი, ხვია, კატაბარდა, ღვედკეცა.

ძეძვიანები: წარმოდგენს ბუჩქნარ-ბალახიან სავარგულებს. ისინი მეორადი წარმოშობისაა და გაბატონებულნი არიან მუხნარების ყოფილ ფართობზე.

ჭაღის ბიქნარები – წარმოდგენილია ტირიფის, ქაცვის და ილღუნის ხშირი რაყებით.

კულტურები. ხელოვნურად გაშენებული აკაციის, თუთის და კაკლის ფართობები. ისინი მოფანტულია სავარგულების მთელ ფართობში.

ველები. მცენარეული საფარის მხრივ განსხვავდებიან ვაკე-ჭაღის, პირველი და მეორე ტერასის ველობები.

სახნავეები. სავარგულების ფართობში მდებარე სახნავეები ძირითადად გამოიყენება გარეული ნადირ-ფრინველის დამატებით საკვების წარმოებისათვის და მათ სხვა დანიშნულება არ გააჩნიათ.

ბაღები, საკარმიდამოები განთავსებულია ძირითადად შენობა-ნაგებობათა მიმდებარე ფართობებზე.

ხეები, ხრამები, კლდიანი ნაშაღები: მცირე ფართობებად მიმოფანტულია სავარგულების მთელ ტერიტორიაზე, მცენარეული საფარი აქ სუსტად განვითარებულია.

წყლები. წყლიან სავარგულს წარმოდგენს მდინარე იორის კალაპოტი. სამონადირეო სავარგულების ტიპების ექსპლიკაცია. ცხრილი №1

№	დასახელება	ფართობები
		ყორული
1	მუხნარები	40
2	ვერხვნარები	362,3
3	ბუჩქნარები	182,2
4	ველობები-სახნავეები	70,2
5	მდინარის კალაპოტი	2,3
6	სულ	663

**III.2. სავარგულებისა იდენტიფიკაცია ჰაბიტატების მიხედვით.
სავარგულების ეკოლოგიური და ბიოეკოლოგიურ-ეკონომიკური
მდგომარეობის შეფასება**

სამონადირეო სავარგულების ფართობში გარეული ცხოველების საბინადრო პირობების ხარისხის შეფასება გაკეთებულია ყოველი ცალკეული სამონადირეო-ტიპოლოგიური ერთეულისთვის. ხარისხი განისაზღვრება შემდეგი ძირითადი პარამეტრების მიხედვით.

– კვების პირობები. ტყის გაბატონებული სახეობების ხნოვანება, სისწირე, ნაყოფისუნარიანობა, უხვმოსავლიანობის პერიოდიზმი, საკვების არსებობის ხანგრძლივობა და ხელმისაწვდომობა. იგივე მიდგომით შეფასება ქვეტყისა და ბალახის საფარის ხარისხი;

– თავშესაფარის პირობები. დღე-ღამური და სეზონური საბინადრო სტაციების ცხოველების მიერ არჩევითობის დადგენა. მათში შემთხვევითი, დროებითი, მოკლევადიანი და გრძელვადიანი საბინადრო ადგილების გამოვლენა;

– ბუდობის, ბუნაგობის და ნამატის გამოზრდის პირობების შეფასება სავარგულების საბუდარი და საბუნაგე ტევადობის განსაზღვრა;

– დასვენების, დარწყულების, გამოზამთრების და გადარჩენის პირობები;

– ექსტრემალური, არახელსაყრელი კლიმატური მოვლენების ხასიათი და გარეული ცხოველების გადარჩენის შესაძლებლობა;

– ანტროპოგენური ხასიათის უარყოფითი ზემოქმედების მქონე ფაქტორების ხასიათი, მათი პირდაპირი და არაპირდაპირი ზემოქმედების გამოვლენა.

მუხნარები: საშუალო და კარგი ხარისხის სავარგულებია ხოხბისათვის. კარგი ხარისხის სავარგულებია გარეული ღორისათვის. საშუალო ხარისხის სავარგულებია კურდღლისათვის. დაბალი ხარისხის ან არაშესაფერისია დურაჯისათვის. არაშესაფერისი სავარგულებია კაკბისათვის.

ტყეში მობინადრე დანარჩენი ნადირ-ფრინველისათვის – მგელი, მელა, ტურა, მაჩვი, დედოფალა, კვერნა, ციყვი, ქედანი, გარეული მტრედი, გვიძინა, გვრიტი – ეს სავარგულები საშუალო ან კარგი ხარისხისაა.

ვერხვნარები, თელნარები: ირმისათვის, გარეული ღორისათვის საშუალო ხარისხის სავარგულებია. ხოხბისათვის – საშუალო და კარგი ხარისხის.

კურდღლისათვის – საშუალო ხარისხის, დურაჯისათვის საშუალო ან დაბალი ხარისხის, სავარგულებია, არაშესაფერისი სავარგულებია კაკბისათვის.

ტყეში მობინადრე დანარჩენი ნადირ–ფრინველისათვის საშუალო ან კარგი ხარისხის სავარგულებია.

ძეძვნარები: საშუალო ხარისხის შესაფერისი საბინადრო სავარგულებია კაკბისათვის და კურდღლისათვის.

ჭაღის ბუნქნარები: საშუალო და კარგი ხარისხის საბინადრო სავარგულებია ხოხბისათვის და კურდღლისათვის. ჭაღის ბინადარი სხვა გარეული ცხოველებისათვის სავარგულების ეს ტიპი საშუალო და კარგი ხარისხისაა – ტურა, ენოტი, ლელიანის კატა.

კულტურები: აკაციის კულტურები კარგი ხარისხის სავარგულებია ხოხობისათვის და კურდღლისათვის.

ველობები: ბიოლოგიური წარმოშობის ველობები არის ტყიანი სავარგულების აუცილებელი კომპონენტი, რითაც ბუნებრივად უზრუნველყოფილია სამონადირეო სავარგულების მოზაიკურობა. ველობებს იყენებენ ყველა სახეობის გარეული ცხოველები, რომლებიც ბინადრობენ ტყიან სავარგულებში.

სახნავეები: სავარგულების მთელ ფართობში სახნავეები გამოყენებულია გარეული ნადირ-ფრინველის დამატებითი საკვების წარმოებისათვის. ძირითადი კულტურებია მიწავაშლა, მზესუმზირა, ცოცხი, ქერი, ხორბალი, სიმინდი.

ბაღები, ბოსტნები – ამ ფართობებში გარეული ცხოველები ხვდებიან შემთხვევით.

ხეხვი: ხრამები, კლდიანი ნაშაღები – კარგი ხარისხის თავშესაფარია უამინდობის პირობებში და დასვენებისათვის კაკბისათვის და კურდღლისათვის. სავარგულების ეს ტიპი ძირითადადში წარმოადგენს მტაცებელი ნადირის სასოროე ადგილებს.

წყლები: საშუალო ხარისხის საბინადრო სავარგულებია წავისათვის. საშუალო და დაბალი ხარისხისაა წყალმცურავი და ჭაობის ფრინველებისათვის.

გარეული ნადირ–ფრინველისათვის მდინარე იორი არის წყლით დასარწყულებელი ერთადერთი საშუალება ამ ტერიტორიაზე.

თავი IV

სანადირო ცხოველების რესურსების შეფასება

IV-1. სანადირო ცხოველების სახეობრივი სიმდიდრე

სამონადირო მეურნეობის ტერიტორიაზე გარეული ნადირ-ფრინველის სახეობრივი სიმდიდრე განისაზღვარ შემდეგი პირობითი ჯგუფების მიხედვით:

1. მკვიდრი და ეპიზოდურად მობინადრე სანადირო ცხოველები.

გარეული ღორი – სამონადირო მეურნეობის ტერიტორიაზე შემოდის ეპიზოდურად, უფრო ხშირად ზაფხულის პერიოდში, როდესაც შინაური პირუტყვი გარეკილია საზაფხულო საძოვრებზე და სავარგულების ტერიტორიაზე აღარ მოძრაობს.

კურდღელი. ბინადრობს მეურნეობის მთელ ფართობში, ძირითადად ტყეველიან და ბუჩქნარიან სავარგულებში.

ხოხობი. ბინადრობს მხოლოდ ჭალის ტყის და ჭალის ბუჩქნარის სავარგულებში, გვხვდება ლელიან-ლაქაშიანებში.

ღურაჯი. გვხვდება იშვიათად ვერხვნარებში არსებულ გაუვალ ქვეტყვის რაყებში.

ქედანი, გვიძინა, გარეული მტრედი და გვრიტი. აქ ბინადრობენ, როგორც მობუდარი ფრინველები, ისე ზამთრის პერიოდში მთა-ტყიანი ზონიდან ადგილგადმონაცვლებები.

ინტროდუცირებული და სავარგულებში დამკვიდრებული სახეობებია – ენოტი და ნუტრია.

ენოტი და ნუტრია ინტროდუცირებული იყვნენ აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე და იქიდან ამოყვან მდ. იორის ჭაღას.

მტაცებელი ნადირი - მგელი, მელა, ტურა, დედოფალა, კვერნა, წავი, მაჩვი, ლელიანის კატა, ყველა ჭალის ტყის მობინადრეა.

გადამფრენი მობუდარი ფრინველები:

მწყერი – სამონადირეო მეურნეობის სავარგულების ფართობებში საბუდარი ადგილები ძალიან მცირეა. მხოლოდ მიმდებარე სავარგულებში ბუდობს დიდი რაოდენობით.

გვრიტი – ბუდობს ტყიანი ზოლის მთელ სიგრძეზე.

გადამფრენი მონამთრე გარეული ფრინველები.

ქედანი – დიდი რაოდენობით იზამთრებს ჭალის ტყეებში

წყალმცურავი ფრინველები – იზამთრებენ მინგეჩაურის და დილის მთის წყალსაცავებზე, საკვების მოსაპოვებლად იშლებიან მდინარე იორის მთელ ჭალაში.

ჭაობის ფრინველები – მცირე რიცხოვნობა იზამთრებს ჭალის ლელიან-ლაშაქიან და ბუჩქნარიან სავარგულებში.

გადამფრენი დამსვენებელი ფრინველები.

გარეული ბატები, მდინარის იხვები, ყვინთია იხვები, ღორიხვები და ბატისინები შედარებით დიდი ხნით, არანაკლებ ორი კვირისა, საგაზაფხულო გადაფრენის პერიოდში რჩებიან დასასვენებლად მდინარე იორის ჭალაში, ისვენებენ მოკლე დროით, რამოდენიმე დღეს, ან საერთოდ არ ჩერდებიან აქ.

ტყის ქათამი – საშემოდგომო გადაფრენის პერიოდში შეიძლება დარჩეს ჭალაში ერთი თვით ან მეტი დროით. ჭაობის ფრინველები საგაზაფხულო გადაფრენის პერიოდში მდ. იორის ჭალაში რჩებიან ორი კვირიდან ერთ თვემდე, ხოლო საშემოდგომო გადაფრენისას ისვენებენ ერთ კვირამდე პერიოდში.

IV.2 სანადირო ცხოველების გავრცელება, განსახლება და განთავსება საბინადროდ შესაფერის სავარგულებში

სანადირო ცხოველების საბინადრო პირობების ხარისხის განსაზღვრის პროცესში ძირითადად ყურადღება დაეთმო იმ მალიმიტირებელი ფაქტორების გამოვლენას, რომლებიც პირდაპირი ან არაპირდაპირი ზემოქმედებით ზღუდავენ სავარგულებში სანადირო ცხოველების სახეობრივ სიმდიდრეს, მათ გავრცელებას და განთავსებას საბინადროდ შესაფერის სავარგულებში.

ხოსობი. – მდ. იორის ჭაღის ტყეების ანტროპოგენული ზემოქმედებით ტრანსფორმაციის შედეგად, შეზღუდული იყო დღეის მდგომარეობით.

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე ხელოვნურად შეიქმნა საბუდარი და თავშესაფარი გადარჩენის სტაციები (რემიზები).

დურაჯი – წარმოადგენს იშვიათ სახეობას მდ. იორის ჭაღაში. მისი გადარჩენა, შენარჩუნება და აღწარმოება შედარებით შრომატევადია, ვინაიდან საჭიროებს როგორც უარყოფითი ანტროპოგენური, ისე უარყოფითი კლიმატური ფაქტორების ზემოქმედებისაგან დაცვას. ამ მიზნით ხელოვნურად იქმნება საბუდარი, სიწყნარის და გადარჩენის სტაციები.

კურდღელი. ტყე-ბუჩქნარიანი სავარგულები წარმოადგენს მის ერთადერთ თავშესაფარსა და გადარჩენის შესაძლებლობას, ვინაიდან მიმდებარე სასოფლო სამეურნეო სავარგულებში მისი რიცხვიანობა მკვეთრად შემცირებულია უკანონო ნადირობის შედეგად.

გარეული ღორი. სამონადირეო მეურნეობის ცალკეულ ტერიტორიაზე მისი ბინადრობა შესაძლებელია მხოლოდ შეზღუდული რიცხოვნობით, ვინაიდან მთლიანად ანადგურებს მიწაზე მობუდარი გარეული ფრინველების (ხოსობი, დურაჯი, კაკაბი) კვერცხებსა და საბუდარს.

მგელი. უშუალოდ სამონადირეო მეურნეობის სავარგულების ფართობში მისი საბუნაგე ადგილები თითქოს არ არის. მგლის საბუნაგე საუკეთესო პირობებია მეურნეობის მიმდებარე დაბალგორიან სერებზე, მათ კალთებზე არსებული ხეებითა და ხრამებით. მგელი დღის დასვენებისათვის შემთხვევით ან იშვიათად იყენებს ჭაღის ტყის სავარგულებს, მაგრამ მუდმივად აკონტროლებს ამ ტერიტორიებს.

მოიპოვებს გარეული ღორის სამ წლამდე ასაკის ნამატს, კურდღელს. მიწაზე მობუდარი გარეული ფრინველების (ხოხობი, დურაჯი) კვერცხებს, მოზარდს და ზრდასულ ფრინველებს.

მელა. გავრცელებულია სავარგულების მთელ ფართობში, უმუტესად ბინადრობს ტყის განაპირა ზოლში და ბუჩქნარიან სავარგულებში, ვინაიდან ჭალის ტყის სავარგულებში ის შეზღუდულია ტურისა და მგლის მხრიდან.

საშიშროებას წარმოადგენს კურდღლისათვის, ხოხობისა და დურაჯისათვის.

ჭურა მისი საბინადრო სივრცე არ გადის ჭალის ტყის ზოლს გარეთ, ვინაიდან მხოლოდ აქ აქვს საბინადრო ე.წ. „მაგრიანები“ მოიპოვებს მიწაზე მობუდარი გარეული ფრინველის კვერცხებს, მოზარდს და ზრდასრულ ფრინველებს.

სამონადირეო სავარგულების სტრატეფიკაცია

ცხრილი №2

№	სტრატის დასახელება	ფართობი (ჰა)	ხვედრითი წილი (%)
1	მუხნარები	40	6,0
2	ვერხენარები	362,3	56,5
3	ბუჩქნარები	182,2	27,5
4	სახნავეები-ვეელობები	70,2	10,6
5	მდინარის კალაპოტი	2,3	0,4
6	სულ	663,0	100

**სანადირო ცხოველების დასახლების სიმჭიდროვე შესაფერისი
საბინადრო საგარეულების ტიპოლოგიურ ერთეულებში**

ცხრილი №3

სამონადირეო საგარეულების ტიპი		დასახლების სიმჭიდროვე										
#	დასახელება	ფართობი (ჰა)	გარეული ღორი	კურდღელი	ხოხობი	მგელი	მელა	ტურა	მაჩვი	ენოტი	ლელიანის კატა	ნუტრია
1	მუხნარები	40	5	1	1	-	-	-	2	-	1	-
2	ვერხვნარები	362,3	3	2	4	1	1	1	3	1	1	-
3	ბუჩქნარები	182,2	-	-	3	-	-	-	1	-	-	-
4	სახნავეები-ველობები	70,2	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
5	მდინარის კალაპოტი	2,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	სულ	663,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

სანადირო ცხოველების რიცხოვნობა შესაფერისი საბინადრო საგარეულების ტიპოლოგიურ ერთეულებსა და მთელს ტერიტორიაზე

ცხრილი №4

სამონადირეო საგარეულების ტიპი		დასახლების სიმჭიდროვე 100 ჰა-ზე										
#	დასახელება	ფართობი (ჰა)	გარეული ღორი	კურდღელი	ხოხობი	მგელი	მელა	ტურა	მაჩვი	ენოტი	ლელიანის კატა	ნუტრია
1	მუხნარები	40,0	10	2	20	-	-	-	4	-	2	-

2	ვერხნარები	362,3	12	8	16	4	4	4	12	4	4	-
3	ბუჩქნარი	182,2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
4	სასნავები- ველობები	70,2	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
5	მდინარის კალაპოტი	2,3	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-
	სულ	663,0										

ნუტრიის რიცხოვნობა გაანგარიშებულია მდინარის სანაპირო ზოლის გრძივი კილომეტრის მიხედვით.

IV.3. სამონადირეო სავარგულების ბიოლოგიური და სამეურნეო პროდუქტიულობის პოტენციალური შესაძლებლობა

სამონადირეო მეურნეობის გაძღოლის პრაქტიკაში, გარეული ცხოველების საბინადრო სავარგულების არსებობის პირობების ხარისხის შეფასებისათვის, აპრობირებულია ბონიტეტების სხვადასხვა გრადაციის სკალები, კერძოდ სამიდან თოთხმეტ ბალამდე.

წარმოდგენილი ხუთ ბალიანი ბონიტრების სკალა სარწმუნოდ ასახავს სავარგულების ხარისხობრივ თვისებებს და საკმარის დომეზე გვიჩვენებს სხვადასხვა კატეგორიის სავარგულების შესაძლებლობას, ფართობის ერთეულზე (100 ან 1000 ჰექტარზე), დაიტოს ცალკეული სახეობის სანადირო ცხოველების გარკვეული რაოდენობა (რიცხოვნობა).

სამონადირეო მეურნეობის გაძღოლის პრაქტიკაში ასევე აპრობირებულია სხვადასხვა კატეგორიის სავარგულების ოპტიმალური ტევადობა, ანუ გარეული ცხოველების თითოეული სახეობის ოპტიმალური რიცხოვნობა ფართობის გარკვეულ ერთეულზე, რომელიც არ არღვევს ეკოსისტემის ბალანსს და შენარჩუნებულია მისი მდგომარეობა.

გარეული ცხოველების საბინადრო სავარგულების არსებობის პირობების ხარისხის შეფასებები სავარგულების ტევადობის მაჩვენებლებში აისახება სამი ძირითადი და ორი შუალედური კატეგორიით.

1. ძირითადი

- ა) დასახლების სიმჭიდროვის და რიცხოვნობის მაქსიმუმი.
- ბ) დასახლების სიმჭიდროვის და რიცხოვნობის ოპტიმუმი
- ც) დასახლების სიმჭიდროვის და რიცხოვნობის პესიმუმი.

2. შუალედური

- ა) დასახლების სიმჭიდროვის და რიცხოვნობის საშუალოზე მაღალი კატეგორია, საექსპლოატაციო გრანტი
- ბ) დასახლების სიმჭიდროვის და რიცხოვნობის საშუალოზე დაბალი კატეგორია, რიცხოვნობის მაქსიმუმი

შუალედური კატეგორიების მაჩვენებლების მიხედვით განისაზღვრება რიცხოვნობის დინამიკის ტენდენცია – საშუალო, საშუალოზე მაღალი და მაქსიმუმი რიცხოვნობა უზრუნველყოფს სტაბილურ ყოველწლიურ ბილოგიურ და სამეურნეო პროდუქტიულობას.

საშუალოზე დაბალი (მინიმუმი) და დაბალი (პესიმუმი) წარმოაჩენს რიცხოვნობის კლების ტენდენციებს.

რიცხოვნობის მაჩვენებელი არის ის დონე, საიდანაც გარეულ ცხოველს შეუძლია ბუნებრივი აღწარმოების ხარჯზე აღიდგინოს ოპტიმალური რიცხოვნობა.

რიცხოვნობის პესიმუმი წარმოადგენს გარეული ცხოველის გადაშენების რეალურ საფრთხეს. ამ შემთხვევაში ბუნებრივი აღწარმოების ხარჯზე რიცხოვნობა ვეღარ აღდგება ოპტიმუმამდე, რაც მოითხოვს რესტიკინგის ან რეინტროდუქციის ღონისძიებების განხორციელებას.

სამონადირეო სავარგულების თითოეული ცალკე ტიპი წარმოადგენს გარკვეული სახეობების გარეული ცხოველების საბინადრო სივრცეს. მას საწყისად გააჩნია ბუნებრივი თვისებები, რომელთა ერთობლიობა განსაზღვრავს გარეული ცხოველების ამა თუ იმ სახეობის საბინადრო პირობების ხარისხს.

სამონადირეო სავარგულების ბუნებრივი თვისებები ცვალებადია დროში და სივრცეში, მათში მიდმინარეობს ბუნებრივი სუკცესიური პროცესები ან ხდება მათი ტრანსფორმირება ადამიანის სამეურნეო გამოყენების შედეგად.

სამონადირეო მეუნეობის გაძღოლის პრაქტიკაში აუცილებელ ღონისძიებას წარმოადგენს სავარგულების მდგომარეობის მუდმივი და პერიოდული კონტროლი.

უწყვეტი მონიტორინგი ხორციელდება სეზონური ფენოლოგიური დაკვირვების და აღწერის ხერხით.

პერიოდული მონიტორინგი ხორციელდება ათწლიან მონაკვეთებში და ტარდება სავარგულების მდგომარეობის გენერალური რევიზია, გარეული ცხოველების საბინადრო პირობების შეფასების და ხარისხის დადგენის მიზნით.

სანადირო ცხოველების დასახლების სიმჭიდროვისა და რიცხოვნობის მაჩვენებლებს, თავისი სტატუსის შესაბამისად, მინიჭებული აქვთ ბიოლოგიური წარმადობის განმსაზღვრელი კრიტერიუმი და ხარისხობრივი კატეგორია:

1. დასახლების სიმჭიდროვის და რიცხოვნობის მაქსიმუმი;
ბიოლოგიური წარმადობა – 250% - I კატეგორია
2. დასახლების სიმჭიდროვის და რიცხოვნობის საექსპლოატაციო გარანტი;
ბიოლოგიური წარმადობა – 150% - II კატეგორია;
3. დასახლების სიმჭიდროვის და რიცხოვნობის ოპტიმუმი;
ბიოლოგიური წარმადობა – 100% - III კატეგორია;
4. დასახლების სიმჭიდროვის და რიცხოვნობის მინიმუმი;
ბიოლოგიური წარმადობა 50% - IV კატეგორია
5. დასახლების სიმჭიდროვის და რიცხოვნობის პესიმუმი;
ბიოლოგიური წარმადობა – 25% - V კატეგორია;

სანადირო ცხოველების შესაფერისი სავარგულების ტიპების მიხედვით განისაზღვრება ხარისხობრივი კატეგორიები თითოეული სახეობის მთელი შესაფერისი საბინადრო ტერიტორიებისათვის, რომელთა საფუძველზეც წარმოებს ყველა დანარჩენი საპროგნოზო ბიოლოგიურ-ეკონომიური მაჩვენებლების გაანგარიშება.

სანადირო ცხოველების დასახლების სიმჭიდროვისა და რიცხოვნობის პოტენციალური შესაძლებლობის განსაზღვრა და ამის საფუძველზე საექსპლოატაციო ნორმების დადგენა სარწმუნო მაჩვენებლებში ხორციელდება სტატისტიკურ-ბიომეტრიული ანალიზისა და პროგნოსის ხერხით.

ბუნებრივ ეკოსისტემებში სანადირო ცხოველების რიცხოვნობა ხასიათდება უკიდურესი რყევებით, კერძოდ:

ევროპის ცენტრალურ ნაწილში კურდღლის დასახლების სიმჭიდროვე სავარგულების ყოველ 100 ჰექტარზე მერყეობს 1-დან 200 სულამდე.

გარეული ღორის დასახლების სიმჭიდროვის პოტენციალური შესაძლებლობა აღწევს 4-5 სულს ყოველ 100 ჰექტარზე, ისიც დამატებითი საკვების უზრუნველყოფის შემთხვევაში.

ხოხობის რიცხოვნობის წლიური ბუნებრივი მატება შეადგენს 200-600%-ს; სამონადირეო მეურნეობის გაძღოლა ინტენსიფიკაციის გზით უზრუნველყოფს სანადირო ცხოველების რიცხოვნობის სტაბილიზირებას ოპტიმალურ დონეზე, რის შედეგად სავარგულების ბიოლოგიური და სამეურნეო პროდუქტიულობა სტაბილური და პროგნოზირებადია.

IV-4. შესაფერის საბინადრო სავარგულებში სანადირო ცხოველების პოტენციალური ოპტიმალური დასახლების სიმჭიდროვე და რიცხოვნობა

სამონადირეო სავარგულების ბიოლოგიური პროდუქტიულობა წარმოადგენს სანადირო ცხოველების წლიური სიცოცხლისუნარიანი ნამატის მიღებას და შენარჩუნების, სამონადირეო მეურნეობის გაძღოლის პრაქტიკით დადასტურებულ მაჩვენებლებს. ასეთი გათვლების საფუძველს წარმოადგენს ანალოგიურ ბუნებრივ კლიმატურ ზონებში მოქმედი სამონადირეო მეურნეობის მრავალწლიანი მაჩვენებლები.

შესაფერისი სამონადირეო სავარგულების ფართობში შეიძლება იბინადროს მხოლოდ იმ რაოდენობის სანადირო ცხოველებმა. რამდენი საარსებო სივრცეც გააჩნია ამა თუ იმ სახეობას.

სამონადირეო სავარგულების სამეურნეო პროდუქტიულობა განისაზღვრება ყოველწლიურად მოპოვებისათვის დაშვებული რიცხოვნობით. ეს დანაკარგი არ უნდა იყოს იმაზე მეტი, რისი შევსებაც ბუნებრივი აღწარმოების ხარჯზე შეუძლია ამა თუ იმ სახეობის სანადირო ცხოველს.

ექსტენსიური ფორმის სამონადირეო მეურნეობაში, სადაც არ ხორციელდება რაიმე მნიშვნელოვანი მოცულობის სანადირო ცხოველების დაცვის, შენარჩუნების და აღწარმოების ხელშემწყობი ღონისძიებები მოპოვების ნორმები დგინდება ძალიან დაბალ დონეზე.

სამონადირეო მეურნეობის ინტენსიფიკაცია ანუ საჭირო სახეობების და მოცულობის ბიოტექნიკური ღონისძიებების ყოველწლიური განხორციელების ხარჯზე, სამონადირეო სავარგულების ტევადობა საგრძნობლად იზრდება, რის გამოც უფრო მაღალ დონეზე იწვევს ბიოლოგიური და სამეურნეო პროდუქტიულობის მაჩვენებლები, შედეგად დგინდება რაციონალურად შესაძლებელი მოპოვების ნორმები.

ამავე დროს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს უშუალოდ მოპოვების პროცესის ორგანიზაციას, რომელიც უნდა წარმოებდეს დამზოგავი ხერხებით და საჭიროზე მეტი შეწუხების ფაქტორი არ შეიტანოს სავარგულებში.

სამონადირეო მეურნეობის სავარგულების ბუნებრივი საბინადრო თვისებები განსაზღვრავენ მათ ტევადობას – დასახლების სიმჭიდროვეს ფართობის გარკვეულ ერთეულზე და საერთო რიცხოვნობას. მათი ზრდა პოტენციურ ოპტიმალურ დონემდე მოითხოვს სანადირო ცხოველებისათვის საბინადროდ შესაფერის სავარგულებში გავრცელებისათვის, განსახლებისათვის და განთავსებისათვის საჭირო პირობებს. სანადირო ცხოველების პოტენციური ოპტიმალური რიცხოვნობის სტაბილურ დონეზე შესანარჩუნებლად, მათ დასამაგრებლად სამონადირეო მეურნეობის სავარგულებში. წინასწარ ხდება სავარგულების მომზადება, ბიოტექნიკური მოწყობა.

მოუმზადებელ სავარგულებში გარეული ცხოველები არ დამკვიდრდებიან, არ იბინადრებენ და განსახლდებიან სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიიდან.

№	მაჩვენებლის დასახლება	სანადირო ცხოველები		
		გარეული ღორი	კურდღელი	ხოხობი
1	შესაფერისი საბინადრო სავარგულები	470	400	325
2	დასახლების ოპტიმალური სიმჭიდროვე 100 ჰა-ზე	5	10	50
3	საერთო რიცხოვნობა	23	40	150
4	მოპოვების ნორმა %	50	60	50
5	მოპოვების ოდენობა	12	25	150

სამონადირეო მეურნეობის ფუნქციონირების ძირითად მიზანს წარმოადგენს სანადირო ცხოველების რიცხოვნობის შენარჩუნება საესპლუატაციო გარანტის დონეზე.

ამას უზრუნველყოფენ როგორც სავარგულების ბუნებრივი თვისებების, ისე დაცვის და აღწარმოების ხელისშეწყობით.

სანადირო ცხოველების საბინადრო სავარგულები გამოირჩევა არსებობის პირობების მაღალი ხარისხით.

სავეგეტაციო პერიოდი ამ ზონაში შეადგენს 251 დღეს, რაც თავის მხრივ კიდევ უფრო ამადლებს სავარგულების ხარისხს.

მთავარ ეკოლოგიურ წინაპირობას წარმოადგენს ეკოსისტემის მდგრადობის შენარჩუნება, ანუ სანადირო ცხოველების საექსპლუატაციო გარანტიის რიცხოვნობამ არ დაარღვიოს ეკოსისტემის მდგრადობა.

იმ შემთხვევაში, თუ სანადირო ცხოველების საბინადრო სივრცემ დაიწყო სიმყარის დაკარგვა, პირველ რიგში თვითონ ეს ცხოველები ტოვებენ არამყარ საბინადრო სივრცეს.

შესაფერის საბინადრო სავარგულებში სანადირო ცხოველების პოტენციალური ოპტიმალური რიცხოვნობის და დასახლების სიმჭიდროვის ნორმები შემუშავებულია ეკოსისტემის დაზღვევის პარამეტრებში.

სანადირო ცხოველების საექსპლუატაციო გარანტიის რიცხოვნობის დონის მრავალი წლის განმავლობაში შენარჩუნება მხოლოდ სავარგულების ბუნებრივი თვისებების ხარჯზე შეუძლებელია ისეთ ეკოსისტემებში, რომლებიც მოქცეულია სხვა სახის სამეურნეო სარგებლობაში.

სანადირო ცხოველების ხარჯზე დაცვის შენარჩუნების და აღწარმოების ხელისშემწყობი ღონისძიებების ხარჯზე სამეურნეო საქმიანობის უარყოფითი ზემოქმედების პრესი მცირდება და სავარგულებში შესაძლებელი ხდება ყოველწლიური სატბილური ბიოლოგიურა და სამეურნეო პროდუქტიულობის მიღება.

IV.5. სამონადირეო მეურნეობის სავარგულების ბიოტექნიკური კეთილმოწყობა

ბიოტექნიკური ღონისძიებების კომპლექსის მიზანდანიშნულება განისაზღვრება თითოეულ კერძო შემთხვევაში, პირობითად იყოფა ორ ჯგუფად:

1. ღონისძიებები, მიმართული სანადირო ცხოველების საბინადრო სავარგულებში არსებობის პირობების ხარისხის გაუმჯობესებაზე;
2. ღონისძიებები, მიმართული უშუალოდ გარეულ ცხოველებზე, დაცვის, აღწარმოების, შენარჩუნების, გამრავლების და განსახლების ხელშემწყობი ღონისძიებები.

პირველი ჯგუფის ღონისძიებების მეშვეობით უმჯობესდება კვების, თავშესაფრის, ბუდობის და ბუნაგობის, ნამატის გამოზრდის და სეზონური ადგილგადასაცვლების პირობები.

მეორე ჯგუფის ღონისძიებების მეშვეობით ხორციელდება სანადირო ცხოველების სახეობრივი სიმდიდრის და რიცხოვნობის გაზრდა, სავარგულებში განსახლება, ხელოვნური მოშენება, აგრეთვე სელექციური და ვეტერინალური ღონისძიებები.

სამონადირო მეურნეობაში სანადირო ცხოველების დაცვის, შენარჩუნების, აღწარმოებისა და რაციონალური გამოყენების ბიოტექნიკური ღონისძიებების კომპლექსი სახეობებისა და მოცულობების მიხედვით განისაზღვრება ცხოველთა არსებული სახეობრივი სიმდიდრისა და რიცხოვნობის მდგომარეობიდან გამომდინარე. სამონადირო-სამეურნეო თვალსაზრისით ამ ღონისძიებათა ეფექტურობა – როგორც ეკოლოგიური, ისე ეკონომიური, გამოიხატება იმაში, რომ მეურნეობის სავარგულებს გააჩნდეთ სტაბილური ყოველწლიური ბიოლოგიური და სამეურნეო პროდუქტიულობა.

თითოეული სახეობის ცხოველისათვის, მისი დღეღამური, სეზონური და წლიური ბიოლოგიური რითმის შესაბამისად უნდა შეიქმნას მაღალი ხარისხის საბინადრო პირობები, რათა ისინი დამკვიდრდნენ და დამაგრდნენ მეურნეობის სავარგულებში და სტაბილურად მიღებულ იქნას ყოველწლიური ბიოლოგიური და სამეურნეო პროდუქცია.

იმ შემთხვევაში, თუ სანადირო ცხოველები ინარჩუნებენ დღე-ღამურ, სეზონურ და წლიურ დადებით ენერგობალანსს შესაფერისი სავარგულების ფართობში, ისინი მკვიდრად ბინადრობენ ამ ტერიტორიაზე, ხოლო თუ ენერგობალანსი უარყოფითია, ისინი ტოვებენ ამ ტერიტორიებს, აქტიურად ეძებენ და მკვიდრდებიან ისეთ სავარგულებში, რომელიც უზრუნველყოფს მათ ნორმალურ ბიოლოგიურ რითმს.

IV-6. გაერული ნადირ-ფრინველის დამატებითი საკვებით უზრუნველყოფა

სამონადირო მეურნეობის ტერიტორია განთავსებულია ძირითადად ჭაღის ტყის მცენარეული ზონის ფარგლებში. განსხვავებული ბუნებრივ-კლიმატური პირობების გამო მეურნეობის სავარგულებში არის მცენარეთა სავეგეტაციო

პერიოდის (25 დღე) დიდი ხანგრძლივობა, მოსავლიანობის პერიოდიზმი, მოსავლის სიუხვე და მისი ხელმისაწვდომობა გარეული ცხოველების მხრიდან.

გარეული ნადირ-ფრინველისათვის დამატებითი საკვების მიწოდების პერიოდი თითოეულ განსხვავებულ ბუნებრივ-კლიმატურ და მცენარეულ ზონაში შესაბამისად იყოფა სამ ნაწილად:

1. საკვების მიწოდების პერიოდი – 90 დღე – უხვმოსავლიანი წელიწადი.
2. საკვების მიწოდების პერიოდი – 120 დღე – საშუალო მოსავლიანი წელიწადი.
3. საკვების მიწოდების პერიოდი – 180 დღე – დაბალმოსავლიანი წელიწადი.

გარეული ნადირ-ფრინველისათვის დამატებითი საკვების პერიოდი თავის მხრივ იყოფა სამ ეტაპად:

1. მიწოდებულ დამატებით საკვებთან შეგუების ეტაპი – მიეცემა მარაგის 25%.
2. გარეული ნადირ-ფრინველის დამატებითი ინტენსიური კვება – მიეცემა მარაგის 50%.
3. გარეული ნადირ-ფრინველის ბუნებრივ საკვებზე დაბრუნება – მიეწოდება მარაგის 25%.

დამატებითი საკვების მიწოდება გარეული ცხოველებისათვის ხორციელდება რამოდენიმე სახით:

1. იქმნება საკვებური მინდვრები, სადაც მოსავალი რჩება ადგილზე აუღებლად და მას თავიანთი მოთხოვნილებებისამებრ გამოიყენებენ გარეული ცხოველები.
2. ბუნებრივ სათიბებში წარმოებს თივის მარაგის შექმნა.
3. იქმნება ნათესი მინდვრები მარცვლოვანი და ძირნაყოფიანი კულტურების წარმოებისათვის. აქ მიღებული მოსავალი ინახება მარაგის სახით და გარეულ ცხოველებს მიეწოდება საკვებურ მოედნებზე და წერტილებზე.
4. წარმოებს ველური მცენარეულობის ნაყოფის შეგროვება და მისი მარაგის შექმნა.

დამატებითი საკვების მარაგის შექმნის ღონისძიებები სამონადირეო მეურნეობაში ხორციელდება ორი მიმართულებით:

1. ველური მცენარეულობის ნაყოფისუნარიანობის გაზრდა სატყეო-მელიორაციული და აგრო-მელიორაციული ხერხების გამოყენებით;
2. კულტურული მცენარეულობის ნათესი მინდვრის შექმნა.

2019 წელი	კვ. 2	კვ. 3		კვ. 6	კვ. 7	კვ.8	სულ ფართობი
	სიმინდი 5 ჰა			სორგ 3ჰა			8
სულ ჯამი							8

2020 წელი	კვ. 2	კვ. 3		კვ. 5	კვ. 6	კვ.7	სულ ფართობი
	ქერი 5 ჰა			სორგ 3ჰა			
სულ ჯამი							8

წარმოდგენილ ცხრილში ასახულია 2019 წელს უკვე დათესილი სასოფლო-სამეურნეო სათესები სამონადირეო უბნების და მთლიანი ფართობების მიხედვით, ასევე 2019 წელს დაგეგმილი ფართობები და გასათვალისწინებელია, რომ პერიოდულად მოხდება აღნიშნული სახეობების ჩანაცვლება, რათა ნიადაგი არ იქნას გამოფიტული. შემდგომ წლებში სათესი მიწების ფართობი განაწილებული იქნება ისე, როგორც მოყვანილია 2020 წლის მონაცემებით. იმ შემთხვევაში, თუ ნადირ-ფრინველის მკვეთრი ზრდა გამოვლინდა და დამატებითი საკვების ზრდა იქნება საჭირო, შეთანხმებული იქნება საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს და სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტოსთან.

ა) ეწყობა საკვებურები №3, №7 და №8 კვარტალში და სამარილეები.

თავი V

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიის ზონირება

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე ეკოლოგიური უსაფრთხოებისა და წონასწორობის შენარჩუნების მიზნით სავარგულების საერთო ფართობის 25%-მდე უნდა განეკუთვნოს მიზნობრივ ტერიტორიულ ერთეულებს. ამისათვის სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორია, შიდასამეურნეო დანიშნულების მიხედვით, უნდა დაიყოს შემდეგ ერთეულებად (სქემა მოცემულია თანდართულ რუკაზე);

1. სანადირო უბანი – სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიის ის ნაწილი, სადაც უშუალოდ ხდება ამ ნადირ-ფრინველის მოპოვება, რომლებზედაც ნადირობა ნებადართულია ლიცენზიით.

2. აღკვეთილი – სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიის ის ნაწილი, რომელიც გამოიყოფა გარეული ნადირ-ფრინველის ოპტიმალური რიცხოვნების აღდგენის და მათი გამრავლების ხელსაყრელი პირობების შესაქმნელად. აქ მთელი წლის განმავლობაში აკრძალულია ნადირობა და სანადირო ძაღლების შეყვანა.

3. აღწარმოების უბანი – სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიის ის ნაწილი, რომელიც გამოიყოფა გარეული ნადირ-ფრინველის ბუდობის, გამრავლების, ნამატის მიღების და გამოზრდისათვის ხელსაყრელ უბნებში. აქაც მთელი წლის განმავლობაში აკრძალულია ნადირობა და სანადირო ძაღლების შეყვანა.

4. ნადირ-ფრინველის საშენი – სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიის ის ნაწილი, სადაც ვოლიერულ ან ნახევრად ვოლიერულ პირობებში ინახება გარეული ნადირ-ფრინველის სადედე სულადობა მთელი წლის განმავლობაში. აქვე ხდება ნამატის მიღება და გამოზრდა.

1. სანადირო უბანი

კვარტლები: იორის №7; №8; ჭაჭუნის №1 და №2 ; – 486 ჰა;

2. აღკვეთილი

კვარტალი - იორის უბანი №6 – 61 ჰა.

ღორის, ხოხბის, კურდღლის.

3. აღწარმოების უბანი

ჭაჭუნის კვარტალი 116 პა;

V.1. სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიის დაყოფა საეგერო სამცველოებად

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორია თავის მიზანდანიშნულებით განკუთვნილია სამოყვარულო-ტურისტული ნადირობის წარმოებისათვის და სხვა შემეცნებით-სათავგადასავლო და რეკრიაციული ღონისძიებებისათვის. აღნიშნულიდან გამომდინარე მისი შიდასამეურნეო ტერიტორიული ორგანიზაცია სრულყოფილად უნდა უზრუნველყოფდეს მის ფუნქციონალურ მიზანდანიშნულებას, როგორც ეკოლოგიური წონასწორობის და უსაფრთხოების თვალსაზრისით, ისე მონადირეთა და ტურისტთა კონტიგენტის მომსახურების შესაფერისი დონით.

მეურნეობის ტერიტორიაზე დაცვისა და სამეურნეო საქმიანობის ოპერატიული უზრუნველყოფის თვალსაზრისით სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორია დაიყო 2 საეგერო სამცველოდ.

V.2. სამონადირეო მეურნეობის საზღვრების დემარკაცია

სამონადირეო მეურნეობაში ხორციელდება საზღვრების მარკირება გარეთა პერიმეტრზე და შიდასამეურნეო ტერიტორიული ერთეულების გამოყოფა. ამისათვის გამოიყენება გამაფრთხილებელი, ამკრძალავი და გამომყოფი შინაარსის მქონე წარწერებიანი ფირნიშები, რომლებიც იდგმება თვალსაჩინო ადგილებში.

პერიმეტრზე განთავსებულ სასაზღვრო ფირნიშებზე რიგ შემთხვევაში დატანილია სამონადირეო მეურნეობის სქემატური კონტური, ხოლო შიდა სამეურნეო ტერიტორიული ერთეულის სქემატური კონტურის დატანა შესაბამის ფირნიშზე.

V.3. ნადირობის პროცესის ორგანიზაცია

სამონადირო მეურნეობის ტერიტორიის ძირითადი ნაწილი, გარდა შრდასამეურნეო, ტერიტორიული მიზნობრივი ერთეულისა და მდგან ერთი კმ-ის რადიუსის გარეთ, განკუთვნილია ნადირობის პროცესის ჩასატარებლად.

ნადირობა სამეურნეო მეურნეობის სავარგულებში განხორციელება კანონით დადგენილი წესით, საქმიანობის გაძღოლაზე და ცხოველთა მოპოვებაზე მიღებული გენერალური ლიცენზირების პირობების განუხრელი დაცვით.

რიგ განსაკუთრებულ შემთხვევაში, სამეცნიერო და ვეტ-სანიტარული კვლევებისა და ექსპერტიზისათვის, სამონადირო მეურნეობის ადმინისტრაცია დამატებით აძრავს საკითხს საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს წინაშე მიზნობრივი ლიცენზიის გამოყოფის შესახებ, რომელიც განიხილავს და გადაწყვეტს ამ საკითხის მიზანშეწონილებას.

თავი VI

ცხოველთა აღრიცხვა და მონიტორინგი

VI.1. მონიტორინგის პროგრამა

მონიტორინგის პროგრამა შედგენილია სამონადირო მეურნეობის მიერ განსაზღვრული აღრიცხვისა და მონიტორინგის ვადების მიხედვით და ასევე იმ სახეობების მითითებით, რომელიც შერჩეული იქნება მონიტორინგის ძირითად ობიექტებად. აღნიშნული ქვეთავის შემდგომ წარმოდგენილი იქნება თითოეული ობიექტის აღრიცხვის მეთოდები, რომელიც შეიძლება გამოყენებული იქნას ნადირ-ფრინველის აღრიცხვის პროცესში.

წლები/ სახეობები	2017 წელი				2018 წელი				2019 წელი და მომდევნო შემდეგი წლები			
	გაზაფხული	ზაფხული	შემოდგომა	ზამთარი	ზამთარი	გაზაფხული	ზაფხული	შემოდგომა	ზამთარი	გაზაფხული	ზაფხული	შემოდგომა
ტყის კატა	პირდაპირი დათვლა, კვალის იდენტიფიკაცია, ექსკრემენტები, ტრანსექტები											
მგელი	პირდაპირი დათვლა, ვოკალიზაციის აღრიცხვა, კვალის იდენტიფიკაცია, ექსკრემენტები, ტრანსექტები											
ტურა		პირდაპირი დათვლა, ვოკალიზაციის აღრიცხვა, კვალის იდენტიფიკაცია, ექსკრემენტები, ტრანსექტები										
გარული ღორი	პირდაპირი დათვლა, კვალის იდენტიფიკაცია, ექსკრემენტები, ტრანსექტები, ნაწლის აღრიცხვა											
კურდღელი		პირდაპირი დათვლა, კვალის იდენტიფიკაცია, ექსკრემენტები, გამორეკვის გზით ტრანსექტები,										
ხოსობი	პირდაპირი დათვლა, ბუდეების დათვლა, წერტილოვანი ტრანსექტები											
გადამფრენი ფრინველები	ტრანსექტებზე გასვლა, ვიზუალური აღრიცხვა											

აღმრიცხველის

მობუდარი	ბუდეების დათვლა, ვიზუალური											
----------	----------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

ფრინველები	დათვლა, ვოკალიზაციით ტრანსექტებზე გასვლა;												
ციფვი		პირდაპირი დათვლა, ტრანსექტები											
პათოლოგიური გამოკვლევები	ენტომოლოგიური კვლევა და ფიტოპათოლოგის კვლევა სანიმუშო ფართობებზე.												

აღრიცხვა განხორციელდება რეინჯერებისა და რესურსების სპეციალისტის (ამ შემთხვევაში ნადირთმცდონის) მიერ სპეციალურად შემუშავებულ ცხრილებში, სადაც განხილული იქნება ვადები, კვარტლები, სახეობების ჩამონათვალი, მათი რიცხოვნობა, ასევე ის ნიშნები, რის მიხედვითაც იქნება აღრიცხული ცხოველი: კვალი, ხმა, ბუმბული, ნაკაწრი და სხვა).

<p>აღმრიცხველის სახელი/ გვარი _____</p> <p>რიცხვი _____</p> <p>საკვლევი რეგიონი _____</p> <p>მარშრუტის კოორდინატები _____</p> <p>სახეობა _____</p> <p>ასაკი _____ ;</p> <p>ინდივიდის სქესი _____</p> <p>კვალის პოვნის დრო _____;</p> <p>რელიეფი _____; გრუნტი _____</p>												
შენიშვნა												
წინა თათი						უკანა თათი						
												ნაბიჯის სიგრძე

აღსანიშნავია აღკვეთილში კოლხური ხობის პოპულაციის არსებობა. მიუხედავად იმისა, რომ იგი ამჟამად არ არის შეტანილი „წითელ ნუსხაში“, იგი ენდემური ფრინველია და მისი რიცხოვნობა საქართველოს მაშტაბით არის შემცირებული. მისი დაცვა და მომრავლება მნიშვნელოვანია და ასევე მისი

პოპულაციის შენარჩუნება შეესაბამება დაცული ტერიტორიების მიზნებსაც და მთლიანად საქართველს ბიომრავალფეროვნების დაცვის მიზნებს.

კურდღელი:

კურდღლის ასადრიცხად ვიყენებთ ექსკრემენტების აღრიცხვის მეთოდს. უბნების მიხედვით 1000 მეტრიან ტრანსექტებზე აღვრიცხავთ ყველა შემხვედრი ექსკრემენტების გროვას (მხოლოდ შედარებით ახალ ექსკრემენტებს). ამ მონაცემებზე დაყრდნობით ვაკეთებთ მარტივ პროპორციას და ვითვლით კურდღლის სიმჭიდროვეს ჩვენს მიერ მიღებული საშუალო ინდექსიდან. საბოლოოდ მიღებულ სიმჭიდროვეს, პოპულაციის რიცხოვნობის მისაღებად, ვამრავლებთ ტერიტორიის საერთო ფართობზე.

$$N=D \times S$$

N – პოპულაციის საერთო რიცხოვნობა;

D – პოპულაციის სიმჭიდროვე;

S – ტერიტორიის ფართობი.

ტურა:

ტურა გავრცელებულია აღკვეთილის თითქმის ყველა უბანში. ტურის აღრიცხვას ვაწარმოებთ ღამის განმავლობაში მათი ვოკალიზაციის აღრიცხვის გზით. თითოეულ კონკრეტულ უბანზე ვავლენთ რამდენი ინდივიდი კივის და შემდეგ ვითვლით საერთო რაოდენობას.

მელა:

მელას აღსარიცხავად მივმართავთ, როგორც პირდაპირი აღრიცხვის მეთოდს, ისე არაპირდაპირსაც. ისინი ხშირად გვხვდებიან გადაადგილების დროს. ჩვენ მათ შესახებ ინფორმაციას ვიღებთ მწყემსებისგანაც.

მგელი:

მეურნეობის ფარგლებში ამ სახეობის შესახებ აღრიცხვა სხვადასხვა მეთოდებით ტარდება. როცა ამის საშუალება გვეძლევა, აღვრიცხავთ ახალ ნაკვალევს და ვიღებთ ანაზომებს ინდივიდის იდენფიკაციის მიზნით სპეციალური ფორმის მიხედვით. ამავე დროს ვინიშნავთ ნებისმიერ ლოკალიზაციას. ამგვარად ვცდილობთ გამოვავლინოთ ტერიტორიაზე არსებული ოჯახები.

გარეული ღორი:

მისი სულადობის დადგენის მიზნით მიზანშეწონილია გამოყენებული იქნას ხელოვნურად მოწყობილი საკვებურები, სადაც მათ სისტემატურად ვკვებავთ ხორბლის ნარჩენით, ვიზუალურად ვსწავლობთ მათ ნაკვალევს.

როგორც წესი, კოლტში შემაჯავლი ღორები ერთად მოძრაობენ. დავთვლით რამდენი კოლტი ფიქსირდება აღკვეთილის ტერიტორიაზე. თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ისინი საკვების მოპოვების მიზნით ხშირად მიგრირებენ მიმდებარე ტერიტორიებზე, ხოლო გარკვეული პერიოდის შემდეგ, კვლავ ბრუნდებიან.

ხოსობი:

ხოსობის აღსარიცხავად ვიყენებთ ტერიტორიული ინდივიდების დათვლის მეთოდს, რადგანაც გამრავლების სეზონზე ამ ფრინველებს (კერძოდ, გამრავლებაში მონაწილე მამრებს) ახასიათებთ მკვეთრად გამოხატული ტერიტორიულობა. ამ დროს დომინანტი ინდივიდების დათვლა საკმაოდ ადვილად ხდება აშკარად გამოხატული დამახასიათებელი ქცევის – ვოკალიზაციის გამო. შესაბამისად, აღვრიცხავთ ტერიტორიულ მამრებს და ვადგენთ გამრავლებაში მონაწილე დომინანტ მამრების ინდივიდუალურ ტერიტორიებს. პარალელურად ვარკვევთ, თუ როგორია პოპულაციაში სქესთა შეფარდება, ანუ ვადგენთ საშუალოდ რამდენი მდედრი მოდის ერთ „მომღერალ“ მამრზე. ამის შემდგომ შესაძლებელი ხდება პოპულაციის რიცხოვნობის მიახლოებითი გამოთვლა.

პოპულაციის რიცხოვნობის გამოთვლას ვაწარმოებთ შემდეგი ფორმულით:

$$W=mdf+md$$

სადაც

- W - არის პოპულაციის საერთო რიცხოვნობა;
- Md - გამრავლებაში მონაწილე მამრების საერთო რაოდენობა;
- f - დედლების საშუალო რიცხვი ერთ მამალზე გაანგარიშებით.

(ან ვიყენებთ იმ მეთოდს, რაც ირმისათვის იყო მითითებული, ეთი და იგივე მეთოდია და ფორმულა)

გარდა ზემოაღნიშნული მეთოდებისა, აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, რომ სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე ცხოველების დათვლა და მონიტორინგი უნდა წარმოებდეს ყოველდღიურად სპეციალურად შექმნილ ცხრილებში და სეზონურად. ბუნებრივია თითოეული სეზონური დათვლისას აღრიცხვის მეთოდი შეიცვლება, მაგალითად ზამთრის პერიოდში კვლის იდენტიფიკაციის განხორციელება ტრანსექტებზე გასვლის გზით. არსებობს აბსოლუტური აღრიცხვის მეთოდი, ლენტისეზური, ექსტრაპოლაციის მეთოდი, სისტემატიური, ირიბი დათვლის მეთოდები, სანიმუშო ფართობებზე აღრიცხვის მეთოდი, ყვირალობის პერიოდში (ირემზე), ბუდეებისა და ბუნაგების აღრიცხვის მეთოდი,

ასევე ექსკრემენტების მიხედვით, კვალის იდენტიფიკაციის მეთოდი, ხეზე ნაკაწრებისა და ცხიმოვანი ნიშნულების მეთოდი და კომბინირებული. გამომდინარე იქიდან რა უფრო ეკონომიურად მომგებიანი იქნება სამონადირეო მეურნეობის მართველობისათვის, იყენებს იმ აპრობირებულ მეთოდებს. მიზანშეწონილია შეგროვილი ინფორმაცია ცხოველების გავრცელების შესახებ იყოს კარტირებული, რათა გაადვილდეს ნადირობის დაგეგმვა, მით უმეტეს თუ შეგროვილი იქნება ინფორმაცია ასევე ინდივიდების ასაკობრივ შეფარდებაზე.

ხშირად იყენებენ ცხოველების დათვლის დროს გამორეკვის მეთოდს, რაშიც უნდა იქნას ჩართული დაახლოებით 10-12 ადამიანი, რომელთა ნაწილიც გამორეკავს ცხოველებს, ხოლო ნაწილი ერთ ზოლად ჩადგებიან და აღრიცხავენ ცხოველებს, მათ შორის მანძილი განისაზღვრება იმით, რა ტიპის ეკოსისტემაში ვიმყოფებით.

**შემდგომი 10 წლის სამოქმედო
მონიტორინგის გეგმა**

№	სამონიტორინგე საკითხი	მონიტორინგის პერიოდულობა	შემსრულებელი	რეკომენდაცია/ქმედება
1	სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე გავრცელებულ და სანადირო და საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილ ცხოველთა დაკვირვება	წელიწადში 2-ჯერ (გაზაფხული-შემოდგომა)	ნადირმცოდნე რეინჯერი	აღრიცხვის ჩატარება და შედეგების ანალიზი
2	სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე გავრცელებულ სანადირო და საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილ ცხოველთა მდგომარეობაზე დაკვირვება, მათი გამრავლება-განვითარებისათვის ხელშემშლელი ფაქტორების არსებობის დადგენის კუთხით.	წელიწადში 2-ჯერ(გაზაფხული-შემოდგომა)	ნადირმცოდნე რეინჯერი	საფრთხეების იდენტიფიკაცია და ასეთის არსებობის შემთხვევაში რეკომენდაციის მომზადება ქმედებების განხორციელებისათვის.
3	სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე გავრცელებულ სანადირო და საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილ			ეფექტურობის დადგენა და ხელშემშლელი

	ცხოველთა აღწარმოების მიმდინარეობაზე (ამ ქმედებების განხორციელების დაწყებისთანავე) დაკვირვება	წელიწადში 2-ჯერ(გაზაფხული-შემოდგომა)	ნადირმცოდნე რეინჯერი	ფაქტორების გამოვლენა
4	სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე გავრცელებულ სანადირო და საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილ ცხოველთა საბინადრო გარემოს მდგომარეობაზე დაკვირვება ჰაბიტატების მიხედვით	წელიწადში 2-ჯერ(გაზაფხული-შემოდგომა)	ნადირმცოდნე რეინჯერი	აღდგენის ქმედებები
5	მცენარეთა მავნე დაავადებების არსებობაზე დაკვირვება	წელიწადში 2-ჯერ(გაზაფხული-შემოდგომა)	მეტყევე სპეც რეინჯერი	
6	სავარგულის ბიოტექნიკური კეთილმოწყობის მიმდინარეობაზე დაკვირვება	ყოველ წლიურად	აგროსპეციალი სტი რეინჯერი	
7	ხანძარსაწინააღმდეგო ქმედებების ეფექტურობაზე დაკვირვება	სეზონურად გენერალურად შემოდგომით	მეტყევე სპეც რეინჯერი	ხანძარსაშიში კერების დროულად გამოვლენა და გაწმენდა
8	სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე გავრცელებულ სანადირო და საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილ ცხოველთა დაავადებების არსებობაზე და მისი აღმოფხვრისათვის განხორციელებულ ქმედებების ეფექტურობაზე დაკვირვება	წელიწადში 2-ჯერ(გაზაფხული-შემოდგომა)	ნადირმცოდნე ვეტერინარი რეინჯერი	
9	ცხოველთა ინვაზიური სახეობების რიცხოვნობაზე და ახალი სახეობების გამოჩენაზე დაკვირვება	წელიწადში 2-ჯერ(გაზაფხული-შემოდგომა)	ნადირმცოდნე ვეტერინარი რეინჯერი	ინვაზიური სახეობების ელმინაციის ქმედებების განხორციელებისათვის რეკომენდაციები და ქმედებები.
10	ნარჩენების მართვის ეფექტურობაზე დაკვირვება	პერიოდულად	ნადირმცოდნე რეინჯერი	

თავი VII

ცხოველთა დაცვის და აღწარმოების ღონისძიებები

VII.1. გარეული ცხოველების შემოყვანა და განსახლება სამონადირეო მეურნეობის სავარგულებში

სამონადირე მეურნეობის სავარგულებში სანადირო ცხოველების შემოყვანა და განსახლება უნდა განხორციელდეს მიზნობრივი შერჩევის გზით.

პირველ რიგში ხორციელდება იმ ცხოველების რეინტროდუქცია, რომლებიც ისტორიულად ბინადრობდნენ სამონადირეო მეურნეობის სავარგულებში და არახელსაყრელი პირობების გამო გადაშენდნენ ამ ტერიტორიებიდან.

სანადირო ცხოველების შეყვანისა და განსახლებისათვის სავარგულებში ტარდება ბიოტექნიკური ღონისძიებების ცალკე კომპლექსი-სავარგულების მომზადება და ცხოველთა შემოყვანისათვის, ადაპტაციისათვის და ნატურალიზაციისათვის. საბოლოო ჯამში ნადირ-ფრინველის აკლიმატიზაციისათვის პროცესი შედგება ამ სამი ჩამოთვლილი ეტაპისაგან.

სამონადირეო მეურნეობის პრაქტიკაში ყველაზე მეტად ამართლებს ხელოვნური საბინადრო სტაციების-რემიზების მოწყობა, ისინი ქმნიან ველური კულტურების გამოყენებით ან ღია სავარგულებში და ასრულებენ ერთდროულად თავშესაფრის და საკვებური მინდვრების ფუნქციას, ან ტყის ველობებში.

რემიზების ან ბუნებრივ საადაპტაციო სტაციების ირგვლივ ეწყობა საკვებური მინდვრები, საკვებული მოედნები და წერტილები, სამარილეები, სარწყულებლები და სხვა ბიოტექნიკური ნაგებობანი.

რემიზების ან ბუნებრივ საადაპტაციო სტაციების ირგვლივ ეწყობა საკვებური მინდვრები, საკვებური მოედნები და წერტილები, სამარილეები, სარწყულებლები და სხვა ბიოტექნიკური ნაგებობანი.

სამონადირეო მეურნეობაში განსახლებისათვის შემოყვანილი ნადირ-ფრინველი 10-15 დღის საკარანტინო პერიოდში შენახულია ვოლიერებში, რომლებიც მოწყობილია საადაპტაციო სტაციების უშუალო სიახლოვეს.

საკარანტინო პერიოდის დამთავრების შემდეგ ხდება ნადირ-ფრინველის გაშვება ვოლიერიდან. ცხოველის დღე-ღამური ცხოვრების ნირის შესაბამისად ვოლიერები იხსნება საღამოთი –შებინდებისას, ან დილით-გამთენიისას. ამ შემთხვევაში დაუშვებელია ცხოველების იძულებით გამოდევნა ვოლიერებიდან, დაფრთხობა ან სხვა ფორმით შეწუხება. ცხოველები საკარანტინო პერიოდში

ეჩვევიან ვოლიერის პირობებს, მიაჩნიათ ის საიმედო თავშესაფრად და უჭირთ მისი დატოვება და უცნობ პირობებში გასვლა. სავარგულებში გაშვებული ცხოველები ვოლიერებს უბრუნდებიან ორი კვირიდან ექვს თვემდე დორის განმავლობაში, რისთვისაც პირველ დღეებში აქ ისევ ეძლევათ საკვების სრული ულუფა, ხოლო 10-20 დღე შემდეგ ეს ულუფა მცირდება. ერთი თვის შემდეგ, როდესაც გარეული ცხოველები შეეჩვევიან საადაპტაციო სტაციებში კვებასა და დასვენებას, ვოლიერებში საკვების მიცემა მთლიანად წყდება, ხოლო კიდევ ერთი თვის შემდეგ, ვოლიერებში შესასვლელები იკეტება. ამით გარეული ცხოველები იძულებული ხდებიან შეეგუონ საადაპტაციო სტაციებში დღე-ღამურ ბინადრობას და დაიწყონ სრულფასოვანი „გაველურება“.

იმ პერიოდიდან, როდესაც შემოყვანილი და სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე განსახლებული გარეული ცხოველები დაიწყებენ ნამატის მოცემას და გამოზრდას, რისთვისაც თვითონ განაწილდებიან შესაბამის საბინადრო სტაციებში, მიმდინარეობს ნატურალიზაციის ეტაპი.

VII.2. ბიოტექნიკური ღონისძიებები (სანადირო სახეობების სანაშენები, დამხმარე თავშესაფრები, ტიპი, მდებარეობა, საკვებურების მოწყობა, ცხოველთა საკვები, მცენარეთა გაშენება და სხვა)

გარეული ცხოველების შემოყვანა და განსახლება მოხდება იმ შემთხვევაში, თუ ტერიტორიაზე მობინადრე აბორიგენ ცხოველებს გადაშენების საფრთხე დაემუქრება.

კვარტლებში გაკეთებულია ფარდულები, საკვებურები და სამარილეები. დორისათვის ზამთრის პერიოდში შეგვაქვს ტაროიანი სიმიინდი. ფრინველებისათვის 8 კა-დან 10 კა-მდე ითესება სიმიინდი, ქერი, ხორბალი, ცოცხი. მოსავლის აღება ხდება ნაწილობრივ.

VII.3. საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილ ცხოველთა დაცვისა და აღწარმოების ღონისძიებები

საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილ ცხოველთა სახეობებს განსაკუთრებული დაცვა ესაჭიროება. მათი რიცხოვნობის მატებისა და პოპულაციების აღდგენის ქმედებებს, ასევე სპეციალური მიდგომები და ქმედებები ესაჭიროება. ამ კუთხით, გარდა წინამდებარე მართვის გეგმის სპეციალურ ქვეთავებში მითითებული ქმედებებისა (მათ შორის სანადირო სახეობების დაცვის ქმედებები, რომელიც ასევე განხორციელდება საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილ ცხოველებთან მიმართებით), დამატებით განხორციელდება სპეციალური ღონისძიებები.

ამ სახეობებისათვის, მათი დაცვის და აღწარმოების ეფექტური ქმედებების დასასახავად, იდენტიფიცირებულია საფრთხეები.

გარკვეული შემოფოტება შეიძლება გამოიწვიოს ნადირობამ და ტურისტების გადაადგილებამ სამონადირო მეურნეობის ტერიტორიაზე.

ასევე საფრთხეს წარმოადგენს ბრაკონიერული ნადირობა. საფრთხეს შეიძლება წარმოადგენდეს ტყის ხანძრები, დაავადებები და სხვა ამგვარი მოვლენები.

ამ საფრთხეების მოსაგვარებლად და ცხოველების ბინადრობისა და გამრავლების ხელშეწყობისათვის, სამონადირო მეურნეობა ახორციელებს და გეგმავს სხვადასხვა ქმედებებს, რომლის შესახებაც ინფორმაცია მოტანილია წინამდებარე გეგმის შესაბამის ქვეთავებში. თუმცა ქვემოთ მოკლედ მაინც მოვიტანთ ამ ინფორმაციას.

ხდება და გაგრძელდება ადგილობრივი მოსახლეობის, მწყემსებისა და დამსვენებელი ტურისტების, ასევე მონადირეების ინფორმირება, რომ არ მოხდეს მათ მიერ უარყოფითი ზემოქმედება გარემოზე (დაბინძურება, ხმაური, ხანძარსაწინააღმდეგო წესების დაცვა და სხვა). ამ ტერიტორიებზე გამკაცრდება კონტროლი და ფიზიკური დაცვის ქმედებები.

ვიზიტორებს და მონადირეებს გადაადგილება შეუძლიათ გამყოფთან ერთად და მათი მეთვალყურეობის ქვეშ. ნადირობა მიმდინარეობს მხოლოდ სანადირო უბანზე, რომელიც არ განეკუთვნება სამონადირო მეურნეობას, სადაც წითელი ნუსხის ცხოველებს შეუძლიათ ბინადრობა შემაწუხებელი ფაქტორების გარეშე.

გაკონტროლდება (მოხდება რაოდენობის რეგულირება ნადირობის კვოტების დადგენის და შემდგომი ნადირობის გზით) მტაცებელი ცხოველების რაოდენობა, რომლებიც ნადირობენ „წითელი ნუსხის” სახეობებზე.

სამონადირო მეურნეობა ახორციელებს და კვლავ განახორციელებს სამონადირო მეურნეობის ტერიტორიაზე ფიზიკურ დაცვას და ბრაკონიერობის აღკვეთის ქმედებებს.

კონტროლზეა და იქნება აყვანილი ხანძარსაწინააღმდეგო, დაავადებების პრევენციის და მათთან ბრძოლის საკითხები და გატარდება სათანადო ქმედებები.

ხორციელდება და განხორციელდება ღონისძიებები, მიმართული ცხოველების საბინადრო სავარგულებში არსებობის პირობების ხარისხის გაუმჯობესებაზე. ამ ღონისძიებების მეშვეობით უმჯობესდება კვების, თავშესაფრის, ბუდობის და ბუნაგობის, ნამატის გამოზრდის და განსახლების ხელშეწყობისაკენ. მომავალში დაგეგმილია ზოგიერთი ცხოველის რეინტროდუქციისა ან/და ესტოკინგის ქმედებების განსახორციელებლად მუშაობა.

ამ ღონისძიებების მეშვეობით ხორციელდება სანადირო ცხოველების სახეობრივი სიმდიდრის და რიცხოვნობის გაზრდა, სავარგულებში განსახლება, ხელოვნური მოშენება, აგრეთვე სელექციური და ვეტერინალური ღონისძიებები. სანიტარული ნორმები იქნება დაცული.

ეს ყველაფერი კეთდება იმისათვის, რომ რომ თითოეული სახეობის ცხოველისათვის, მისი დღე-ღამური, სეზონური და წლიური ბიოლოგიური რითმის შესაბამისად შეიქმნას მაღალი ხარისხის სანადირო პირობები, რათა ისინი დამკვიდრდნენ და დამაგრდნენ მეურნეობის სავარგულებში და მოხდეს მათი რიცხოვნობის ზრდა და პოპულაციების გაუმჯობესება.

ყველა ზემოთ მითითებული ქმედება ხელს უწყობს საქართველოს „წითელ ნუსხაში” შეტანილ ცხოველთა სახეობების რიცხოვნობის ზრდას და მათი პოპულაციების მდგომარეობის გაუმჯობესებას. თუმცა საჭიროა მათთვის დამატებითი კონსერვაციის ქმედებების, როგორც აღწარმოების ხელშეწყობი ღონისძიებების განხორციელება. ქვემოთ მოტანილია საქართველოს „წითელ ნუსხაში” შეტანილი სახეობების კონსერვაციის და აღწარმოების ღონისძიებების შესახებ ინფორმაცია.

VII.4. ინვაზიური სახეობების ელიმინაციური ღონისძიებები (საჭიროების შემთხვევაში)

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე, ცხოველთა ინვაზიური სახეობა ენოტია დაფიქსირებული. ინვაზიური სახეობის გამომჩენის შემთხვევაში, ინფორმაცია მიეწოდება საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს შესაბამის სამსახურებს და სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტოს და ელიმინაციის ღონისძიებები გატარდება სათანადო მეთვალყურეობის ქვეშ, რათა სამონადირეო მეურნეობისათვის დამახასიათებელ ფლორას და ფაუნას არ შეექმნათ პრობლემები.

VII.5. მოქმედი ბუნებრივი და ანთროპოგენურინვაზიური ფაქტორების და პოტენციური საფრთხეების იდენტიფიკაციის, მათი აღმოფხვრა-შერბილების ღონისძიებები

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე რამე მნიშვნელოვანი ანთროპოგენური, ან ბუნებრივი ნეგატიური ფაქტორები ამ ეტაპზე არ მოქმედებს. მოცემულია ის საფრთხეები, რომლებიც იდენტიფიცირებულია წინამდებარე გეგმის ან სხვა ქვეთავებში, თუმცა მიზანშეწონილად მივიჩნით მათი აქ ასახვაც.

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე ფოტო-სანიტარული მდგომარეობა დამაკმაყოფილებელია. დაავადების კერები არ არის გამოვლენილი.

მიუხედავად ამისა, პერიოდულად (წელიწადში 2-ჯერ) მოხდება ტყის მასივების სანიტარულ-ეკოლოგიური მდგომარეობის მონიტორინგი და დაავადებათა კერების აღმოჩენის შემთხვევაში დაუყოვნებლივ ჩატარდება ფოტოპათოლოგიური და ენტომოლოგიური კვლევა. კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით ჩატარდება დაავადებათა სალიკვიდაციო რეკომენდებული სამუშაოები. ყოველივე ამის შესახებ ეცნობება გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს შესაბამის სამსახურებს.

ლიცენზირებულ ტერიტორიაზე განხორციელდება ტყის მასივების შემოვლა და სისტემატიური კონტროლი.

ტყის ფონდის ტერიტორიაზე არ არის სამრეწველო ობიექტები და საერთო სარგებლობის გზები, რომლებიც შეიძლება იყოს ხანძრის გამოწვევის მიზეზი. ლიცენზირებულ ტერიტორიაზე შეიქმნება ხანძარსაწინააღმდეგო

ინფრასტრუქტურა. დაგეგმილია ხანძარსაწინააღმდეგო საშუალებების შექმნა, ანშლავების მოწყობა და სხვა ხანძარსაწინააღმდეგო ღონისძიებების განხორციელება. ჩაუტარდება ინსტრუქტაჟი.

თავი VIII

ბიომრავალფეროვნების, მათ შორის ენდემური და რელაქტიური სახეობების, მაღალი კონსერვაციული ღირებულებების ტყეების და მდგალი მართვადი ღონისძიებები

ტყის ტიპები. აღკვეთილის ტერიტორიის დიდი ნაწილი ჭალის ტყითაა (ვერხვნარ-ტირიფოვანი, ვერხვრან-მუხნარ, მუხნარ-შერეული ქვეტყე) დაფარული, რომლის მოდიფიკაციის ხარისხი თვალში საცემია.

ტყეების საერთო მდგომარეობა დამაკმაყოფილებელია. მაღალი რეგენერაციის ხარისხი, რაც იმის გარანტიას იძლევა, რომ ტყის ფუნქციონირება სტაბილურია.

ვინაიდან აღკვეთილი ვაკე ადგილზეა განთავსებული, წყალდიდობის დროს მდ. იორი ხშირად გადმოდის კალაპოტიდან და ტბორავს დაბლობ ადგილებს, აქედან გამომდინარე, დროდადრო ადგილი აქვს პატარა კუნძულებზე არსებულ იმცენარეული საფარის წაღეკვას, სანაპირო ზოლზე ნიადაგების ჩამორეცხვას, რაც ზიანს აყენებს ერთ-ერთი ჭალის ტყეს იორის ხეობაში და ყოველწიურად მდ. იორის კალაპოტი არ ემთხვევა დღევანდელ საზღვრებს და იგი განიცდის ცვლილებებს თითქმის ყოველწიურად.

ჭალის ტყეები მნიშველოვანია ფუნქციონალური თვალსაზრისით და მისთვის დამახასიათებელი მცენარეულობის უმრავლესობა შესულია საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ და მათ ყურადღება ჭირდებათ, რათა არ გადაშენდნენ.

აღკვეთილის ტერიტორიაზე, ძირითად ნაწილზე გრუნტის წყლის დონე საკმაოდ დაბალია. აღნიშნული გარემოება ფრიად საგულისხმოა, რადგანაც სავეგეტაციო პერიოდის უმეტეს დროს ჰაერის შედარებით ტენიანობა საკმაოდ დაბალია და ატმოსფერული ნალექები მცირე, რის გამოც ნიადაგის სინოტივე მინიმუმამდეა შემცირებული. ეს გარემოება ქმნის ხელოვნურად მორწყვის

აუცილებლობას. ამ მხრივ გამონაკლისს წარმოადგენს მდ. იორის სანაპირო ზოლი, სადაც ნიადაგის სინოტივე საკმაოდ მაღალია და სტაბილურია.

VIII.1. ბიომრავალფეროვნების დაცვა და მისი მდგრადი გამოყენების პირობების შექმნა

ბიომრავალფეროვნების დაცვა გულისხმობს უწყვეტი მეთვალყურეობის ქვეშ არსებული ცოცხალი ორგანიზმების ფიზიკურ დაცვას, ასევე ადგილობრივი სახეობრივი შემადგენლობის და მრავალფეროვნების შენარჩუნებას, გენეტიკური დაბინძურებისაგან დაცვას, გენმოდულიცირებული მცენარეების (საკვების სახით გამოყენებას) შეტანის გაგრძელებისაგან დაცვას, არსებული ეკოსისტემებისა და ჰაბიტატების პირვანდელი იერსახის შენარჩუნებას, მავნებლებისაგან დაცვას, ცხოველებისა და ფრინველების სხვადასხვა ეპიდემიოლოგიური და ეპიზოდური დაავადებებისაგან დაცვას და პრევენციული ღონისძიებების განხორციელებას, ნადირ-ფრინველის, ასევე მცენარეების საბინადრო გარემოს შენარჩუნებას, ცხოველების გამრავლების, გადარჩენის სტაციების, სამიგრაციო და საწყურებელი ადგილების დაცვას, რაც ბუნებრივია გულისხმობს იმ ღონეზე მოვლა-პატრონობას, რომ ზემოაღნიშნული ადგილსამყოფელებისა და ცოცხალი ორგანიზმების მდგომარეობა არ უნდა გაუარესდეს, არამედ პირიქით, იქნას დაცული იმ პირვანდელ მდგომარეობაში, როგორც იქნა გადაცემული ან გაუმჯობესდეს ეფექტური მენეჯმენტის წარმოებისას.

თავი IX

ტრიტორიის განაწილება ხანძრის საშიშროების კლასების მიხედვით და ხანძარსაწინააღმდეგო ქმედებები

ხანძრის კერები შესაძლებელია წარმოიშვას მავნებლების მიერ ძლიერ დაზიანებულ და გამხმარ ტყის ეკოსისტემაში. ხანძრის პრევენციის მიზნით ტყის ეკოსისტემები პერიოდულად უნდა გაიწმინდოს ნაყარისაგან და ხმელი

ტოტებისაგან, რომელიც უნდა იქნას გამოზიდული და დამწვარი, რათა განადგურდეს მავნებლების კერები.

მიზანშეწონილია ტყეების ხანძრებისაგან დაცვის მიზნით და ხანძარსაწინააღმდეგო კერების აღმოფხვრის მიზნით განხორციელებული იქნას მავნებლებთან ბრძოლის ქმედებები, რათა შენარჩუნებული იყოს ასევე მრავალი ცხოველის საბინადრო ადგილები.

ხანძრების შეჩერების მიზნით ასევე ეფექტურია, რომ ტერიტორია, განსაკუთრებით ხანძარსაშიშ პერიოდში კარგად იქნას დათვალიერებული და მოშორებული მალეაალებადი ნივთები, შუშის ნატეხები და სხვა.

ხანძარსაწინააღმდეგო ქმედებებიდან აუცილებელია ტყის ხანძრებისაგან დაცვის პროფილაქტიკური ღონისძიებების განხორციელება.

ტყის ხანძრისაგან დაცვის პროფილაქტიკური ღონისძიებებია:

- ა) სახანძრო დანიშნულების არსებული საავტომობილო გზების გასუფთავება ნაყარი ტოტებისაგან ტყის იმ უბნებში, რომლებიც მაღალი სახანძრო საშიშროებით ხასიათდება;
- ბ) არსებული სახანძრო ბილიკების გაწმენდა ნაყარი ტოტებისაგან. მაღალი სახანძრო საშიშროების კორომებისაგან. პერიოდულად ხდება სახანძრო დანიშნულების საავტომობილო გზებისა და ბილიკების მოვლა-გასუფთავება ნაყარი ტოტებისაგან.
- გ) ხანძრების გაჩენაზე ოპერატიული მეთვალყურეობის მიზნით სახანძრო დანიშნულების ტყეების ჩახერგილობისაგან გაწმენდა.
- დ) ხანძრების გაჩენაზე ოპერატიული მეთვალყურეობის მიზნით სახანძრო დანიშნულების სამეთვალყურეო-საპატრულო ადგილების შერჩევა-მოწყობა, ძირითადად ამდღებელი ადგილების გამოყენებით ხანძარსაშიშ პერიოდში ტყის დაცვის მუშაკთა სადღეღამისო მორიგეობით;
- ე) ტყის ხანძრებზე შეტყობინების ოპერატიულად გადაცემის მიზნით ტყის დაცვის მუშაკთა აღჭურვა თანამედროვე კავშირგაბმულობის საშუალებებით. (რაცია, მობილური ტელეფონები);
- ვ) წვრილი სახანძრო ინვენტარითა და ტექნიკით უზრუნველყოფა;
- ზ) ტყეში სახანძრო უსაფრთხოების დაცვის სააგიტაციო ნიშნების განლაგება, მოსახლეობასთან სათანადო სააგიტაციო მუშაობა;
- თ) ნადირობისა და ნადირობის სეზონის დაწყების წინ მონადირეების ინფორმირება ტყეების ხანძრებისაგან დაცვასთან დაკავშირებით.

თავი X

ინფორმაცია ტყეების სანიტარული მდგომარეობის შესახებ და გაუმჯობესების ღონისძიებები, ტყის ენტომომავენებლებით და ფიტო დაავადებების აღმოსაფხვრელად ტყის პროფილაქტიკა და სალიკვიდაციო ღონისძიებების ნუსხა

ყოველწლიურად ტარდება ფიტოპათოლოგიური გამოკვლევები ადმინისტრაციის მხრიდან ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტისა და რეინჯერების მიერ, ხოლო სამონადირეო ადმინისტრაციის მხრიდან რეინჯერების დახმარებით და დაქირავებული სპეციალისტების მიერ, რომლებიც ავლენენ მავნებლების სახეობებს და მათი მავნებლობის ინტენსივობას, ასევე აფასებენ ხეების მდგომარეობას და ამზადებენ რეკომენდაციებს ტყის ეკოსისტემაში წონასწორობის აღსადგენად. აღნიშნული გამოკვლევები შესაძლოა ჩატარდეს წელიწადში ორჯერ თუ ამის საჭიროება არსებობს, ძირითადად კი პრაქტიკიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილია რომ ჩატარდეს მაისის თვიდან მაქსიმუმ ივლისის შუა რიცხვებში, მაშინ როდესაც მწერების აფუტკარების პროცესი იწყება და იოლია მათი იდენტიფიკაცია.

შესაძლებელია გამოვლენილი იქნას ისეთი მავნებლები, რომელთა წინააღმდეგ შესაძლებელი იქნება ბიოლოგიური ბრძოლის განხორციელება თუ დაზიანების ხარისხი არც თუ ისე მაღალი იქნება.

იმ შემთხვევაში თუ გამოვლენილი იქნება მავნებლების ისეთი სახეობა, რომლის წინააღმდეგ მიზანშეწონილი იქნება მექანიკური ბრძოლა-ჭრა ან ქიმიური ბრძოლა, მაშინ შემდგომი ღონისძიებები უნდა დაიგეგმოს და შეთანხმდეს საქართველოს გარემოს და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამსახურთან. აღნიშნული პრეპარატებიდან უპირატესობა ენიჭება ბიოლოგიურ პრეპარატებს, რადგანაც საქმე გვაქვს არა მხოლოდ ტყის ეკოსისტემასთან და არ ვართ ორიენტირებული ხე-ტყის ჭრასა და მის მდგრად გამოყენებასთან, არამედ მნიშვნელოვანია ცხოველთა სამყაროს ობიექტების ჯანმრთელობა და მათი ჰაბიტატების ოპტიმალურ მდგომარეობაში მოყვანა და მონიტორინგი. ამიტომ ბიოლოგიური პრეპარატები ისეთი პრეპარატებია, რომელთა მოქმედება უშუალოდ მავნებელ მწერსა ან სოკოზე ვრცელდება, ხოლო დანარჩენ ცოცხალ ორგანიზმებს იგი ნაკლებად აყენებს ზიანს ან საერთოდ არ მოქმედებს. ისინი სხვადასხვა მიმართულების პრეპარატები, ანუ სხვადასხვა ცოცხალი ორგანიზმებისა და მათი ნაწილებისაგან მზადდება და გამოიყენება სპეციფიური მავნებელი სახეობების წინააღმდეგ.

იმ შემთხვევაში, თუ ბიოლოგიური ბრძოლა არ არის ეფექტური და დადგა საჭიროება ქიმიური ბრძოლის განხორციელებისა, მაშინ ეს იმდენად ფრთხილად უნდა განხორციელდეს, ან გარკვეული პერიოდი ტერიტორიის აღნიშნული მონაკვეთი შემოიღობოს ან დაცული იქნას ცხოველების გადაადგილებისაგან, რათა ისინი არ მოიწამლონ არ დაფიქსირდეს მათი სიკვდილიანობა.

აღსანიშნავია, რომ ტყის ეკოსისტემაში სანიტარული ჭრები ტარდება სწორედ ტყის ფიტოპათოლოგიური გამოკვლევების შედეგებზე დაყრდნობით, როდესაც ვლინდება ძლიერ დაავადებული ეგზემპლარები და ისინი წარმოადგენენ მავნებლების ძირითად კერას. ასეთი მერქნიანი მცენარეები რეკომენდაციის საფუძველზე იჭრება ანუ ხდება მექანიკური ბრძოლა დაავადების წინააღმდეგ – ტყე თავისუფლდება დაავადებული ეგზემპლარებისაგან.

თავი XI

ლიცენზიის განსაზღვრული ტერიტორიის დაცვის მექანიზმები

დაცვა და სხვა საქმიანობები, რომლებიც უნდა განხორციელდეს სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე, უნდა იქნას დაფუძნებული სამონადირეო მეურნეობის მართვის გეგმაზე და ყველა ქმედება ამოსავალს მასში გაწერილი საქმიანობიდან უნდა იღებდეს.

სამონადირეო სავარგულების ბუნებრივი თვისებები ცვალებადია დროში და სივრცეში. მათში მიმდინარეობს ბუნებრივი პროცესები ან ხდება მათი ტრანსფორმირება ადამიანის მიერ სამეურნეო გამოყენების შედეგად. სამეურნეო მეურნეობის გაძღოლის პრაქტიკაში აუცილებელ ღონისძიებას წარმოადგენს სავარგულების მდგომარეობის მუდმივი და პერიოდული კონტროლი. უწყვეტი მონიტორინგი ხორციელდება სეზონური, ფენოლოგიური დაკვირვების და აღწერის ხერხით.

სამონადირეო მეურნეობა გარდა იმისა, რომ დაყოფილია ზონებად, იყოფა ასევე სამცველოებად, რომელთა საზღვრები გრკვეულ მყარ ორიენტირებზე დაყრდნობით შემოისაზღვრება, ხშირ შემთხვევაში ეს ან რაიმე გეოგრაფიული განმასხვავებელი ნიშანია, ან გრუნტის შიდა გზა, სხვა ვარიანტში კი შესაძლოა

ტყის განსხვავებული ტიპი ან განსხვავებული ეკოსისტემა გამოდგეს საორიენტაციოდ, მაგალითად ტყე და მდელო და სხვა. სამცველოებად დაყოფა ხელს უწყობს როგორც ფიზიკურ დაცვას, ასევე ნადირ-ფრინველის მონიტორინგს და აღრიცხვიანობას. თუ გავითვალისწინებთ იმ მოვლენას, რომ შესაძლოა ერთი ეკოსისტემა მხოლოდ მისთვის მახასითებელი ცხოველის ჰაბიტატთა ერთი სტაციაა. ფიზიკური დაცვა ხორციელდება სამცველოებად დაყოფის საშუალებით და გულისხმობს მკვეთრად დაზუსტებულ პერიოდში ერთი და იგივე მარშრუტით შემოვლას, რათა მცველის ან რეინჯერის მიერ არა მარტო დათვალიერებული, არამედ გამოვლენილიც იყოს რაიმე მნიშვნელოვანი მოვლენა ან ფაქტები, იქნება ეს მტაცებლის მიერ რომელიმე ცხოველის დაზიანების, შეჭმის, ბუდის ან სოროს ნგრევის ან უკანონო ქმედების ფაქტები.

ფიზიკური დაცვა განხორციელდება შესაბამის დონეზე, თუ სამონადირეო მეურნეობის ადმინისტრაციის მიერ დასაქმებული იქნება საკმარისი რაოდენობის და შესატყვისი კვალიფიკაციის მუშაკები. მათი უმრავლესობა კი გამოცდილი დაცვის მუშაკებით უნდა იქნას წარმოდგენილი. დაცვას ხელს უწყობს სამონადირეო მეურნეობის კარგი ინფრასტრუქტურა, განსაკუთრებით შიდა სავარგულებში, მაგალითად დაცვისთვის მნიშვნელოვანი სათვალთვალო კოშკები, საჭირო აღჭურვილობა (ბინოკლები, ფოტოაპარატი, რაცია, იარაღი და სხვა), ტრანსპორტი და აგრეთვე კარგი ხელოვნური ან ბუნებრივი ნარგავები, რომელიც გამოდგება სამალავად ნადირობის პროცესის წარმოებისას ან თვალთვალის დროს. რაც შემდგომ იქნება განხილული მენეჯმენტის გეგმაში.

დაცვის მექანიზმები დამყარებული უნდა იქნას არა მარტო ზემოთ ჩამოთვლილ საკითხებზე, არამედ უნდა ემყარებოდეს ტერიტორიის კარგად ცოდნას, ნადირ-ფრინველის საბინადრო ადგილების და ასევე ზოგადად აქ გავრცელებული ცხოველების ბუნებისა და ქცევების ცოდნას, მაგალითად ირმისათვის მყვირალობის პერიოდი, გადამფრენი ფრინველების მოფრენისა და გადაფრენის პერიოდებზე, ხოხობის შეწყვილების-გამრავლების პერიოდზე და სხვა.

მნიშვნელოვანია დაცვის მექანიზმებში ასევე იქნას გათვალისწინებული გამოცდილი კვალიფიციური ვეტერინარის დაქირავება ან ნადირთმცოდნე სპეციალისტის არსებობა. გარდა ამისა, სამონადირეო მეურნეობის ადმინისტრაცია ან დაცვის სამსახურის თანამშრომლები აქტიურად უნდა მუშაობდნენ და დროულად აგროვებდნენ და ამუშავებდნენ მონაცემებს და აღწერდნენ მომხდარ ფაქტებს და მოვლენებს, თუ ტერიტორიაზე გავრცელებულია

ეპიდემია, ან ვირუსული დაავადება და სხვა, ასევე დროულად ახდენდნენ წარმოქმნილი პრობლემის მოგვარებაზე რეაქციას.

დაცვის მნიშვნელოვანი მომენტია ფიტოპათოლოგიური გამოკვლევების ჩატარება და ხანძარსაშიში კერების დროული გამოვლენა, რომელიც უნდა ჩატარდეს აღკვეთილის თანამშრომლების თანხლებით ან კვალიფიციური სპეციალისტის დაქირავების და დახმარების გზით, რადგანაც მავნებლების მიერ დაზიანებას უყურადღებობის შემთხვევაში შესაძლოა მოყვეს მერქნიანების და ბუჩქების გახმობა და ხანძარსაშიშ ადგილებად გადაქცევა. ბუნებრივი ხანძრის წარმოშობა კი თავისთავად გამოიწვევს მრავალი ცხოველის ჰაბიტატის რღვევას. ზემოაღნიშნული ფაქტი კი უარყოფით ზემოქმედებას იქონიებს ცხოველებისა და ფრინველების წარმადობაზე, რაც ასე მნიშვნელოვანია წარმატების მისაღწევად ამგვარ საქმიანობაში.

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორია იყოფა სარეინჯერო სამცველოებად. სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორია თავისი მიზანდანიშნულებით განკუთვნილია სამოყვარულო-ტურისტული ნადირობის წარმოებისათვის და სხვა შემეცნებით-სათავგადასავლო და რეკრეაციული დონისძიებებისათვის. გამომდინარე აღნიშნულიდან მისი შიდასამეურნეო ტერიტორიული ორგანიზაცია სრულყოფილად უნდა უზრუნველყოფდეს მის ფუნქციონალურ მიზანდანიშნულებას, როგორც ეკოლოგიური წონასწორობის და უსაფრთხოების თვალსაზრისით, ისე მონადირეთა და ტურისტთა კონტიგენტის მომსახურების შესაფერისი დონით. მეურნეობის ტერიტორიაზე დაცვისა და სამეურნეო საქმიანობის ოპერატიული უზრუნველყოფის თვალსაზრისით, მიზანშეწონილი იქნება სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორია დაიყოს ორ სარეინჯერო სამცველოდ 6 რეინჯერის შემადგენლობით.

ა) სამოქმედო ტერიტორიაზე რეინჯერი ვალდებულია განახორციელოს შემოვლა და სისტემური კონტროლი, ხოლო უკანონო თევზაობა და ნადირობის, ტყითსარგებლობის შემთხვევაში დაუყოვნებლივ აცნობოს შესაბამის სამსახურებს აღნიშნულის შესახებ.

ბ) აწარმოებს აღრიცხვას სამოქმედო ტერიტორიაზე ნადირ-ფრინველის.

გ) ახორციელებს კონტროლს გამოყოფილი ტყეკაფების კანონმდებლობით დადგენილი წესით ათვისებაზე.

დ) უზრუნველყოს ტყის მასივების სანიტარული მდგომარეობის მონიტორინგი და მავნებელ დაავადებათა კერების აღმოჩენის შემთხვევაში დაუყოვნებლივ აცნობებს შესაბამის სამსახურებს.

ე) რეინჯერი ანგარიშვალდებულია მისი დამქირავებლის წინაშე.

თავი XII. ტურიზმის დანერგვისა და განვითარების ძირითადი მიმართულებები

შემეცნებითი ტურიზმი

ა) ეკოლოგიური ტურიზმი

იორის ზეგანი და მის სიახლოვეს არსებული დაცული ტერიტორიის ქსელი (ვაშლოვანის ეროვნული პარკი, მარიამჯვრის ნაკრძალი) იძლევა საშუალებას ტურისტებისათვის მოეწიოს ბოტანიკური, ზოოლოგიური, გეოგრაფიული, ეკოლოგიური, არქეოლოგიური და სხვა სახის ექსკურსიები.

მდ. იორის ჭალა წარმოადგენს გარეული ფრინველების სამიგრაციო გზის მნიშვნელოვან მონაკვეთს სამხრეთ-აღმოსავლეთით აფრიკიდან და ხმელთაშუა ზღვის რეგიონიდან რუსეთის ცენტრალური რეგიონის ტუნდრის ზონამდე. გამოირჩევა გარეული ფრინველების სახეობრივი სიმდიდრით. შემოდგომისა და გაზაფხულის გადაფრენების პერიოდში არის სათვალთვალ (ვოჩინგ) ტურიზმისათვის საუკეთესო ტერიტორია. გარდა ამისა, მიმდებარე მთიან ზონებში (საირაო გორები) შემოდგომისა და გაზაფხულის გადაფრენის დროს აქ გხვდება მრავალი სახეობის გარეული მტაცებელი ფრინველი.

ბ) ისტორიულ-ეთნოგრაფიული ტურიზმი

ქიზიყი, როგორც ისტორიულ-ეთნოგრაფიული ნაწილი, ვრცელდება მდ. იორის ჭალიდან მდ. ალაზნის ჭალამდე, მოიცავს იორის ზეგანის და გომბორის ქედის გარკვეულ მონაკვეთებს.

რაიონის მიმდებარე ტერიტორიებზე განთავსებულია დიდი რაოდენობის ისტორიული ძეგლები-ეკლესიები, მონასტრები, ციხეები და ციხე-ქალაქები. აქ აღმოჩენილია ბრინჯაოს ხანის და უფრო უძველესი ადამიანის არსებობის არქეოლოგიური ნაშთები. გარეჯის უდაბნოში დაფიქსირებულია პრიმიტიული ადამიანის (უდაბნოპიკეტუს გარეჯიენზისი) არქეოლოგიური ნაშთები.

გ) აგროტურიზმი

ქიზიყში მცხოვრებმა ადგილობრივმა მოსახლეობამ, გარემო პირობებთან მისადაგებით, ისტორიულად გამოიმუშავა და დაამკვიდრა გარკვეული სამეურნეო და საყოფაცხოვრებო ტრადიციები-სასურსათო, სამკურნალო და ტექნიკური ნედლეულის მიღების, მისი შენახვის გადამამუშავებისა და გამოყენების ხერხები.

აქ წარმოდგენილია მევენახეობა, მემინდვრეობა (მარცვლოვანი კულტურები და მზესუმზირა), მომთაბარე მესაქონლეობა.

რეკრეაციული ტურიზმი

დასვენებისა და გართობის კუთხით საერთაშორისო ტურიზმის ბაზრის ინტერესს წარმოადგენს შემდეგი სახეები:

- ა) სამონადირეო ტურიზმი, მათ შორის ნადირობა მწვეარი ძაღლებითა და ცხენებით, აგრეთვე ბაზიერობა;
- ბ) სათევზაო ტურიზმი;
- გ) მკვიდრი მოსახლეობის ისტორიული სპორტული ტრადიციები-ჭიდაობა, დოდი, ყაბახი, ფარიკაობა;
- დ) მკვიდრი მოსახლეობის ისტორიულ კულტურული ტრადიციები - ცეკვა, სიმღერა, ხატვა, ტრადიციული მუსიკალური ინსტრუმენტები, ქსოვა, ქარგვა და სხვა ტრადიციული საოჯახო და საყოფაცხოვრებო ნივთების წარმოება.

სათავგადასავლო ტურიზმი

- ა) მოგზაურობა ფეხით და ღამისთევა საველე ბანაკში;
- ბ) მოგზაურობა ცხენებით და ღამისთევა საველე ბანაკში;
- გ) მდინარეებზე ნავებითა და ტივებით დაშვება;
- დ) სამთო ტურიზმი.

XII. ტურისტული ინფრასტრუქტურის შექმნა

ტურისტული ცენტრი უნდა იყოს შესატყვისი ეთნოკულტურული შინაარსისა და დატვირთვის მატარებელი.

არქიტექტურულ-დიზაინერული გადაწყვეტით და შენობა ნაგებობების ფართობებზე ოპტიმალური განთავსებით მოეწყობა ე.წ. „ქართული ეზო“, რომელიც პირველი შეხედვით შეუქმნის ტურისტს სათანადო შთაბეჭდილებას, განაწყოფს მას იქითკენ, რომ უფრო მეტი ინტერესით გაეცნოს ქვეყანას და ამ კუთხის ისტორიასა და ბუნებას.

1. კაპიტალური შენობა –სასტუმრო;
2. დამხმარე შენობა-ნაგებობები;
 - ა) მარანი
 - ბ) ბელელი
 - გ) საკუჭნაო
 - დ) თავლა
 - ე) სათვალთვალ კოშკი
 - ე) შინაური პირუტყვის სადგომი
 - ზ) საყარაულო ჯისური
 - თ) თონე

აღნიშნული შენობა-ნაგებობები განლაგდება №1 და №2 კვარტალში. სამონადირეო მეურნეობის ძირითადი ნაწილი განკუთვნილია ტურისტი მონადირეებისათვის ნადირობის პროცესის ჩასატარებლად. აგრეთვე ტურისტული მოგზაურობისათვის მომხიბვლელ ადგილებში, რომელთათვისაც განსაზღვრული იქნება სპეციალური მარშრუტები. ამ მარშრუტებზე მოწყობილი იქნება სასეირნო ბილიკები, დასასვენებლები, ბუნგალოს ტიპის ნაგებობები და ღამის სათევი კარავები. დაიდგმება შესაბამისი ფირნიშები, მოეწყობა ასევე ხანძარსაწინააღმდეგო ბილიკები, სამეთვალყურეო კოშკები.

დაგეგმილია სამონადირეო ტერიტორიაზე ტურისტებისათვის, სამონადირეო ადმინისტრაციისათვის და მომსახურე პერსონალისათვის სამონადირეო სახლის და ასევე სასტუმრო სახლის შეკეთება. შენობა-ნაგებობების წყლით მომარაგება მოხდება რაიონის ცენტრალური წყალმომარაგებიდან.

ადმინისტრაციის შენობაში და აგრეთვე ძირითად ბილიკებზე გამოკრული იქნება სამონადირეო მეურნეობის სქემა-რუკა ზედ დატანილი ძირითადი გზებით, მოსასვენებელი ადგილებით და ბუნგალოებით. იგეგმება ტურისტებისა და

ვიზიტორებისათვის საინფორმაციო ცენტრის მოწყობა ადმინისტრაციის შენობაში. ამ ცენტრში თავს მოიყრის მათთვის საჭირო ინფორმაცია სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიის (მიმზიდველი ლანდშაფტების), მობინადრე ცხოველების, ტურისტული მარშრუტების და სხვათა შესახებ, შესაბამისი სურათებით. ტერიტორიაზე დადგმულია სათვალთვალ კოშკები და იგეგმება მათი რიცხვის გაზრდა.

ელმომარაგება მოხდება მზის ელემენტების გამოყენებით. აგრეთვე ელ. ენერჯის მისაღებად გამოყენებული იქნება საწვავზე მომუშავე გადასატანი (არა სტაციონალური) გენერატორები.

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე დაგეგმილია სანაგვე ურნების დადგმა. დაგროვილი ნარჩენები გაიტანება კონტეინერებით ტერიტორიის გარეთ არსებულ ნაგავსაყრელზე.

მოხდება ცხოველთა საშენებლისათვის საჭირო სრულყოფილი ინფრასტრუქტურის მოწყობა. აღნიშნულის თაობაზე შესაბამისი დოკუმენტაცია წარდგენილი იქნება გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროში, გეგმაში დამატებების შეტანის მიზნით.

XIII. სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე წარმოქმნილი ნარჩენების მართვის საკითხები

ბუნებრივი საყოფაცხოვრებო ნარჩენები ნებისმიერ ტერიტორიაზე შეიძლება წარმოიქმნას, ამიტომ აღნიშნული პრობლემა სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზეც წარმოიქმნება და მენეჯმენტის გეგმით გათვალისწინებული უნდა იქნას მყარი და საყოფაცხოვრებო ნარჩენების უტილიზაციის საკითხი.

ნარჩენები წარმოიქმნება ასევე სამონადირეო ტერიტორიაზე ახალი ინფრასტრუქტურის მშენებლობის პროცესში, ხოლო შემდგომ ტურიზმის განვითარებისას და მათი წარმოქმნა შესაძლებელია სხვადასხვა მიზეზებით.

ნარჩენების მართვის მიზნით უზრუნველყოფილი იქნება სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე დაგროვილი საყოფაცხოვრებო და სხვა სახის

ნარჩენების გაუნებელყოფა და ტერიტორიიდან გატანა, სანიტარულ-ჰიგიენური და ეპიდემიოლოგიური ნორმებისა და წესების დაცვით. არ მოხდება ნარჩენების სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე დაყრა-განთავსება და ჩაყრა წყლის ობიექტებში. სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიიდან ნარჩენების გატანა მოხდება საქართველოს კანონის ნარჩენების მართვის კოდექსის შესაბამისად. ხელშეკრულება დაიდება ადგილობრივ მუნიციპალიტეტთან.

ტერიტორიაზე ფუნდამენტური მშენებლობა არ იგეგმება, ან იგეგმება მსუბუქი, ძირითადად ადგილზე ასაწყო-დასამონტაჟებელი კინსტრუქციის მონტაჟი. შესაბამისად, სამრეწველო და სახიფათო ნარჩენების წარმოქმნა აქ ნაკლებადაა მოსალოდნელი. თუმცა ამ საქმიანობის დაგეგმვისას, რომლის დროსაც მოსალოდნელია ასეთი სახის ნარჩენების წარმოქმნა, წინასწარ იქნება განსაზღვრული მათი მართვის საკითხი. პერსონალს და მუშებს ჩაუტარდებათ წინასწარი ინსტრუქტაჟი ნარჩენებთან მოპყრობის თაობაზე.

ადმინისტრაციის მიერ დაგეგმილია მთელს ტერიტორიაზე დასუფთავებითი სამუშაოების წარმოება აქ დასაქმებული პერსონალის მიერ, შესატყვისი ინფრასტრუქტურის მოწყობა და ნაგვის ურნების განთავსება ასეთ ადგილებში, სადაც შემდგომში დაიგეგმება სასტუმროების, საკემპინგე და სხვა ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარება.

მიზანშეწონილია ადმინისტრაციის მიერ დაგეგმილი იქნას მთელს ტერიტორიაზე დასუფთავებითი სამუშაოების წარმოება აქ დასაქმებული პერსონალის მიერ, შესატყვისი ინფრასტრუქტურის მოწყობა და ნაგვის ურნების განთავსება ისეთ ადგილებში, სადაც შემდგომში დაიგეგმება სასტუმროების, საკემპინგე და სხვა ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარება.

აღნიშნული საკითხის მოგვარების კიდევ ერთი გზა არსებობს. შესაძლებელია ყოველწლიურ სამოქმედო გეგმაში დაიგეგმოს ეკო-საგანმანათლებლო და ტურისტულ აქციებთან ერთად დასუფთავებითი აქციები, სადაც ჩართული იქნება მოსწავლე-ახალგაზრდობა გარკვეული დაინტერესების გზით.

ჰიდროლოგიური ქსელი

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე მიედინება მდ. იორი. თავისი წყლის რეჟიმით მდ. იორი ეკუთვნის მთის მდინარეებს.

ვინაიდან აღკვეთილი ვაკე ადგილზეა განთავსებული, წყალდიდობის დროს, რომელსაც ადგილი აქვს გაზაფხულის ბოლოს და ზაფხულის დასაწყისში, მდ. იორი ხშირად გადმოდის კალაპოტიდან და ტბორავს დაბლობ ადგილებს, აქედან გამომდინარე, დრო და დრო ადგილი აქვს პატარა კუნძულებზე არსებული მცენარის საფარის წალეკვას.

რეკომენდაციები

გარეული ნადირ-ფრინველის რესურსებისა და მათი საბინადრო პირობების ხარისხის შეფასების შედეგებიდან ბუნებრივად გამომდინარეობს

აუცილებლად განსახორციელებელი სამონადირეო-სამეურნეო ღონისძიებათა თანმიმდევრობა:

➤ რესურსების დაცვა, სახეობრივი სიმდიდრის შენარჩუნება, რიცხოვნობის გაზრდა ოპტიმალურ დონეზე, სავარგულების ბიოტექნიკური კეთილმოწყობა და გარეული ნადირ-ფრინველების საბინადრო პირობების ხარისხის ამაღლება:

➤ ტერიტორიის ორგანიზაცია – სანადირო უბნების, სამონადირეო მეურნეობების, აღწარმოების უბნების გამოყოფა და მათი ფუნქციონალურ მდგომარეობაში მოყვანა;

➤ გარეული ნადირ-ფრინველის რიცხოვნობის ოპტიმალურ დონეზე დასტაბილიზირების კვალობაზე, რესურსების სარგებლობის წარმოება რაციონალური ხერხებით, დამზოგავი რეჟიმით.

არსებული შენობა-ნაგებობები განლაგებულია შემდეგ კვარტლებში.

რეინჯერების სახლი – X – 567970 Y – 4578675

შეფასება 10 წლის სამოქმედო გეგმა

წელი ქმედება	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
1.ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარება										
1.1.სასტუმროს მოწყობა										
1.2.ტურისტული ბილიკების მოწყობა										
1.3.ტურისტების მოსაზიდად სარეკლამო კამპანიის შემუშავება და დანერგვა										
2.ბიოტექნიკური ღონისძიებები										
2.1.სამარიღების მოწყობა										
2.2.მიწავაშლას, ქერის, სიმინდის დათესვა										
2.3.საკვებურების მოწყობა										
2.4.ზოგიერთი მცენარეული სახეობის აღდგენა-გაშენება										
3.დაცვითი ღონისძიებები										
3.1.ფირნიშების განლაგება										

3.2.მცველების სწავლება (ტრენინგი)										
4.ნადირობა და ტერიტორიის მონიტორინგი										
4.1.ნადირობა ღორებზე										
4.2.ნადირობა ზოგიერთ ძუძუმწოვარსა და ფრინველზე დადგენილი კვოტების ფარგლებში										